

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
PRIVATINĖS TEISĖS KATEDRA

Sesijinės studijų formos
V kurso, Darbo ir socialinės teisės studijų šakos
studentės Martos Jautakytės

MAGISTRO DARBAS

Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimas Lietuvoje
Compensation for Damage Caused to an Employee's Health in Lithuania

Vadovas: Doc. dr. Tomas Bagdanskis
Recenzentė: Doc. dr. Vida Petrylaitė

Vilnius, 2022

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe nagrinėjama kaip Lietuvoje atlyginama darbuotojo sveikatai padaryta žala, atsiradusi dėl nelaimingo atsitikimo ar dėl profesinės ligos, analizuojama darbų saugos ir sveikatos samprata. Darbe taip pat pateikiama darbuotojui padarytos žalos kompensavimo pagal nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinį draudimą procedūra, žalos atlyginimas pagal draudimo bendrovių sutartis, juridinio asmens reorganizavimo arba likvidavimo atveju bei taikant civilinę atsakomybę. Aptariama ir moralinė žala, kriterijai jos atlygintinumui, atlygintinos žalos dydžiai bei kokie asmenys gali pretenduoti į neturtinės žalos kompensavimą.

Pagrindiniai žodžiai: sauga ir sveikata, draudžiamasis įvykis, nelaimingas atsitikimas darbe, žalos atlyginimas, žala, profesinė liga, darbuotojas, darbdavys, darbovietė, draudimas.

This master's thesis examines how the damage to the employee's health caused in Lithuania after an accident or occupational disease is compensated, and analyzes the concept of occupational safety and health. The work also includes the procedure for compensation of damage caused to an employee under the social insurance against accidents at work or occupational diseases, compensation under the contracts of insurance companies, in case of the event of reorganization or liquidation of a legal person, and in the case of civil liability. Non-pecuniary damage, criteria for its compensability, amounts of compensable damage and which persons can claim compensation for non-pecuniary damage are also discussed.

Keywords: safety and health, insured event, accident at work, compensation, damage, occupational disease, employee, employer, workplace, insurance.

TURINYS

ĮVADAS	4
1. DARBUOTOJŲ SAUGOS IR SVEIKATOS SAMPRATA	7
2. DARBUOTOJO SVEIKATAI PADARYTOS TURTINĖS ŽALOS DĖL NELAIMINGŲ ATSTIKIMŲ AR PROFESINIŲ LIGŲ ATLYGINIMO BŪDAI IR TVARKA	10
2.1 Žalos atlyginimas pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialino draudimo įstatymą.....	11
2.2 Žalos atlyginimas darbuotojui pagal Civilinio kodekso nustatytas normas	20
2.3 Žalos atlyginimas darbuotojui pagal privačių draudimo bendrovių sutartis	27
2.4 Žalos atlyginimas, kai darbdavys reorganizuojamas arba likviduojamas	32
3. DARBUOTOJO SVEIKATAI PADARYTOS NETURTINĖS ŽALOS DĖL NELAIMINGŲ ATSTIKIMŲ AR PROFESINIŲ LIGŲ ATLYGINIMAS..	36
3.1 Kriterijai, taikytini neturtinei žalai atlyginti	37
3.2 Neturtinės žalos atlyginimo tendencijos Lietuvos teismų praktikoje.	40
3.3 Trečiųjų asmenų teisė į neturtinės žalos atlyginimą.....	44
IŠVADOS	47
LITERATŪROS SĄRAŠAS	49
SANTRAUKA	58
SUMMARY	59

IVADAS

Temos aktualumas: Šio magistro darbo tema yra aktuali abiem darbo santykių šalims tiek darbuotojams, tiek darbdaviams, nes nelaimingi atsitikimai ir profesinės ligos yra vis dar jautrus klausimas ne tik Lietuvos, bet ir Europos Sąjungos darbovietėse. Nors per pastaruosius kelis dešimtmečius darbuotojų saugos ir sveikatos srityje padaryta didelė pažanga - Europos Sąjungoje mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe sumažėjo apie 70 procentų, tačiau šiame regione vis dar yra užfiksuojami dideli mirtinų ir nemirtinų nelaimingų atsitikimų skaičiai, o profesinės ligos kasmet nusineša daugiau kaip 200 000 darbuotojų gyvybes (2021–2027 m. ES darbuotojų saugos..., 2021). Lietuva, pagal naujausią pateiktą statistiką, 2019 m. buvo 4 vietoje iš 27 Europos Sąjungos valstybių pagal nelaimingų atsitikimų kiekį darbe, tenkanti 100 000 dirbančiųjų (Eurostat Statistics Explained, Accidents..., 2022). Lietuvoje nuo 2013 metų iki 2021 metų yra matomas mirtinų nelaimingų atsitikimų mažėjimas, tačiau sunkių nelaimingų atsitikimų darbe skaičiaus tendencija išlieka stabili, o lengvų nelaimingų atsitikimų daugėja (Nelaimingų atsitikimų darbe analizė..., 2019; Informacija apie nelaimingus atsitikimus darbe..., 2020; Informacija apie nelaimingus atsitikimus darbe..., 2021; Informacija apie nelaimingus atsitikimus darbe..., 2022). Profesinių ligų kontekste situacija Lietuvoje gerėja, nors nuo 2012 metų iki 2017 metų asmenų, kuriems nustatytos profesinės ligos, skaičius, tenkantis 100 000 dirbančiųjų, sumažėjo nežymiai, tai nuo 2017 metų, pastaraisiais metais įsigaliojo darbų saugą ir sveikatą reglamentuojančių teisės aktų pakeitimai, iki 2021 metų yra matomas reikšmingas šio rodiklio sumažėjimas (Nelaimingų atsitikimų darbe statistika. Informacija..., 2021). Esant aukščiau įvardintoms problemoms, šiuo darbu bus siekiama išanalizuoti, kokie nelaimingi atsitikimai ir profesinės ligos yra laikomi draudžiamaisiais ar nedraudžiamaisiais, koks gali būti turtinės žalos atlyginimas remiantis įstatymais ir draudimo sutartimis. Taip pat bus nagrinėjama neturtinė žala, jos kompensavimui taikomi kriterijai, teismų praktikoje priteisiamos žalos dydžiai bei kokio žalos atlyginimo gali tikėtis tretieji asmenys.

Tikslas: Išanalizuoti darbuotojo sveikatai dėl nelaimingo atsitikimo ar profesinės ligos padarytos žalos atlyginimo mechanizmo veikimo principą remiantis įstatymuose nustatyta tvarka ir aktualia teismų praktika.

Darbo uždaviniai: i) atskleisti darbuotojų saugos ir sveikatos sampratos turinį; ii) išsiaiškinti darbuotojo sveikatai padarytos turtinės žalos dėl nelaimingo atsitikimo ar profesinės ligos atlyginimo būdus, tvarką; iii) nurodyti darbuotojo sveikatai padarytos neturtinės žalos dėl nelaimingo atsitikimo ar profesinės ligos atlyginimo kriterijus, kasacinio teismo praktikoje vyraujančius atlygintinos žalos dydžius bei kaip įgyvendinama trečiųjų asmenų teisė į neturtinę žalą.

Darbo objektas: Darbuotojo sveikatai dėl nelaimingo atsitikimo ar profesinės ligos padarytos žalos atlyginimas.

Darbo metodologija: Tiriant darbuotojo sveikatai padarytos žalos dėl nelaimingo atsitikimo ar profesinės ligos atlyginimo sąlygas naudotasi įvairiais mokslinio pažinimo metodais. Analizuojant teisės aktus, reglamentuojančius nelaimingus atsitikimus darbe ir jų tarpusavio ryšį, pasitelktas sisteminis metodas. Lyginamuoju metodu sugretinti skirtingi žalos atlyginimo būdai, ieškomos jų sąsajos. Analizės metodu nagrinėtas teisės normų aiškinimas ir jų pritaikymas teismų praktikoje. Precedentinis metodas naudotas pasitelkiant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir žemesnių instancijų teismų praktiką, kurioje pateikiamas platesnis teisės normų aiškinimas. Lingvistiniu metodu aiškinamasi tam tikrų darbo teisei būdingų terminų samprata: darbuotojų sauga ir sveikata, darbo sutartis, darbdavys, darbuotojas, nelaimingas atsitikimas, profesinė liga, draudžiamasis ir nedraudžiamasis įvykis, neturtinė žala.

Darbo originalumas: Nors ši tema buvo nagrinėta 2016 m. magistro darbe „Žalos, padarytos darbuotojo sveikatai, atlyginimo ypatumai“ ir 2017 m. magistro darbe „Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimas Lietuvoje“, tačiau nuo 2016 metų atsirado pokyčių tiek teisės aktuose, tiek teismų praktikoje. Dėl to atsirado poreikis šią temą atnaujinti remiantis šiuo metu aktualia statistika, įstatymais bei teismų praktika. Be to, darbe bus pateikiamos asmeninės įžvalgos tam tikrais aspektais.

Svarbiausi šaltiniai: Nacionaliniai teisės aktai- Civilinis kodeksas, Darbo kodeksas, Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas, Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų

socialinio draudimo įstatymas, Garantijų darbuotojams jų darbdaviui tapus nemokiam ir ilgalaikio darbo išmokų įstatymas, Sveikatos draudimo įstatymas. Panaudota skirtingų autorių specialioji literatūra: V. Mikelėnas, T. Kontautas, T. Davulis, G. Bartkus, R. Volodko, A. Verikas. Remtasi draudimo kompanijų taisyklėmis, pasitelkta oficiali statistika bei aktuali teismų praktika.

1. DARBUOTOJŲ SAUGOS IR SVEIKATOS SAMPRATA

Visiems asmenims nepaisant jų rasės, lyties, tikėjimo, seksualinės orientacijos ar šeiminių padėties garantuojama teisė į saugias ir sveikas darbo sąlygas. Kiekvienas turi teisę į tokias darbo sąlygas, kurios nedarytų neigiamo poveikio jo gyvybei, sveikatai, atitiktų saugumo ir higienos reikalavimus. Darbo sąlygomis laikytinos darbo aplinka, darbo pobūdis, darbo ir poilsio laikas, darbo priemonės ir kita (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 29 d. nutarimas). Todėl ši konstitucinė teisė sukuria ne tik darbdaviui pareigą užtikrinti darbo sąlygų tinkamumą, saugumą ir sveikumą, bet ir darbuotojui- laikytis darbų saugos reikalavimų (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutarimas; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimas). Įstaigų vadovams, organizuojant darbovietėje darbą, numatyta prievolė laikytis įstatymų leidėjo nustatytų darbo ir poilsio laiko normų (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimas).

Darbuotojų sauga ir sveikata, tai visos prevencinės priemonės darbuotojų darbingumui, sveikatai ir gyvybei darbe išsaugoti. Jos pasitelkiamos tam, kad būtų išvengiama rizikos arba ji būtų kuo mažesnė. Darbdavys privalo imtis priemonių, kad darbovietė atitiktų saugos ir sveikatos įstatymų reikalavimus. Vadovaudamasis Darbų saugos ir sveikatos įstatymu (toliau-DSSI), tam kad būtų įgyvendinta darbų sauga ir sveikatai nekenksmingos sąlygos, darbdavys turi paskirti vieną ar kelis darbuotojus tam tikslui ar steigti darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybą. Darbdavys arba jo įgaliotas kitas asmuo taip pat turi surengti rizikos vertinimą darbovietėje, parinkti kolektyvines saugumo priemones, organizuoti tų priemonių įrengimą. Darbdavio pareiga imtis priemonių, kad įmonės statiniai, darbo vietos, darbo priemonės ir aplinka atitiktų teisės aktų reikalavimus, darbdavys privalo parūpinti asmenines apsaugos priemones, tinkamai informuoti tiek esamus, tiek būsimus darbuotojus apie darbų saugos bei sveikatos priemones, galimas profesines rizikas, jų sumažinimo galimybes. Darbdavys taip pat yra atsakingas už saugos ir sveikatos instrukcijų tvirtinimą, kolektyvinių sutarčių įsipareigojimų vykdymą, instruktažo darbovietėje organizavimą bei mokymus, be to, darbuotojams turi būti sudaromos sąlygos tikrintis sveikatą darbo laiku (Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos..., 2003).

Darbdavio atsakomybė dėl darbų saugos ir sveikatos pažeidimų atsiranda, jeigu nustatoma, kad darbuotojas nebuvo pakankamai instrukuotas. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau- LVAT) byloje buvo konstatuota, kad nukentėjęsysis, dirbęs įmonėje tik antrą dieną, nebuvo pakankamai supažindintas su darbo įrenginių instrukcijomis, todėl negalėjo įvertinti, kaip saugiai pakelti į aukštį siją, dėl to nešdamas stelažo siją ir lipdamas dvipusėmis skečiamomis kopėčiomis, nukrito ir dėl patirtų sužalojimų mirė, tiriant įvykio aplinkybes paaiškėjo, kad saugos instruktavimų darbo vietoje registracijos žurnale nukentėjusiojo parašas buvo suklastotas ir pasirašytas kito asmens (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis administracinėje byloje).

Atsakomybė už darbų saugos ir sveikatos reikalavimų nesilaikymą taip pat gali kilti ir darbdavio įgaliotam asmeniui, kuriam darbdavys paveda įgyvendinti darbų saugos ir sveikatos klausimus darbovietėje (Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos..., 2003). Lietuvos Aukščiausiojo teismo (toliau- LAT) byloje darbdavio įgaliotas asmuo buvo pripažintas kaltu, nes darbuotojas nebuvo tinkamai instrukuotas ir apmokytas, jam buvo pavesta atlikti darbus su keltuviu, kai darbų saugos ir sveikatos instrukcijoje šios funkcijos nukentėjusiajam nebuvo priskirtos, dėl to nukentėjęsysis iškrito iš keltuvo, jam buvo sunkiai sutrikdyta sveikata (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Nagrinėjant teisės aktus galima pastebėti, kad įstatymų leidėjas yra sukūręs prevencines priemones, kurių gali imtis darbdavys, kad būtų išvengta nelaimingų atsitikimų darbe. Pavyzdžiui, darbdavys gali nušalinti darbuotoją nuo darbinių pareigų vykdymo, jei pastarasis į darbovietę atvyksta apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar toksinių medžiagų, tokiu atveju darbuotojui neleidžiama dirbti ir darbo užmokestis jam nemokamas (Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, 2016). Šia norma siekiama užtikrinti, kad darbuotojas nesukeltų neigiamų padarinių tiek sau, tiek aplinkiniams. Be to siekdamas užkirsti kelią nelaimingiems atsitikimams, kurie gali atsirasti dėl stichinių nelaimių, darbdavys turi teisę perkelti darbuotojus į kitą darbo vietą (Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos..., 2003). Taigi šie įstatymai darbdaviui ne tik suteikia teisę, bet ir įpareigoja elgtis atitinkamai, kad būtų išvengta galimų nelaimių ar pavojų.

Ne mažiau aktualus yra saugių ir sveikų darbo sąlygų užtikrinimas darbuotojui, kuris yra darbdavio komandiruojamas atlikti darbo funkcijas į kitą vietą. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad jeigu darbuotojas yra išsiunčiamas į komandiruotę, kurios metu darbdavio pavedimu ar jo interesais atlieka darbo sutartimi ar kitais susitarimais su darbdaviu sutartas

darbo funkcijas, konkrečiu sutartu laiku, tai visas buvimo komandiruotėje laikas nėra laikomas darbo laiku, nes kaip ir darbo sutartyje nurodytoje nuolatinėje darbo vietoje, taip ir komandiruotės metu yra taikomi maksimalūs darbo ir minimalūs poilsio reikalavimai. Todėl darbdavio atsakomybei atsirasti nėra pagrindo, jeigu darbuotojas neblaivus patyrė traumą jau pasibaigus darbo laikui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje). Valstybinės darbo inspekcijos (toliau- VDI) internetiniame puslapyje yra pateikta praktinė situacija, kai darbuotojas komandiruotėje, pietų pertraukos metu, įmonės nuomojamame bute, bepjaustydamas arbūzą persipjovė tarpupirštį. VDI pakomentavo, kad darbuotojui esant komandiruotėje ir jam pietų pertraukos metu susižalojus, toks įvykis nėra laikomas nelaimingu atsitikimu darbe ir turi būti vertinamas kaip trauma buityje. Nelaimingu atsitikimu darbe toks incidentas būtų laikomas tik tokiu atveju, jeigu jis nutiktų darbuotojui vykstant pietauti (VDI internetinė svetainė. Kaip traktuoti..., 2017).

Į darbuotojo teisės dirbti saugiai turinį patenka ir teisė atsisakyti darbo, jei darbdavys neužtikrina tinkamų darbo sąlygų (Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, 2016). DSSĮ numatyta, kad darbuotojas turi teisę netęsti darbinių funkcijų jeigu: nepatikrinama darbuotojo sveikata grafike numatytu laiku ne dėl darbuotojo kaltės, kai darbuotojai nėra tinkamai apmokyti dirbti saugiai, jeigu sugenda darbo priemonė ar susidaro avarinė situacija- pavojus, kai dirbama nesilaikant technologinių reglamentų, kai dirbama nepasirūpinus kolektyvinėmis apsaugos priemonėmis ir (ar) kai darbuotojams nesuteiktos asmeninės apsaugos priemonės, taip pat tais atvejais, kai darbo aplinka kenksminga ir (ar) pavojinga sveikatai bei gyvybei (Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos..., 2003).

Taigi darbų sauga ir sveikata suprantama kaip kompleksas priemonių, kurios reikalingos darbuotojų gyvybei ir sveikatai tausoti. Tai asmeninės apsaugos priemonės, saugumo reikalavimus atitinkanti darbo aplinka, tinkamas darbuotojų instruktavimas, reguliarus darbuotojų sveikatos tikrinimas, maksimaliojo darbo ir minimaliojo poilsio normų laikymasis. Darbdaviui ar jo įgaliotam asmeniui tenka įstatymų leidėjo suteikta atsakomybė už darbų saugos ir sveikatos įgyvendinimą pilna apimtimi: organizavimą, finansavimą, informavimą visais šios srities klausimais. Kuriems nors iš šių asmenų neužtikrinus saugos ir sveikatos reikalavimų, numatyta atsakomybė pagal įstatymus.

2. DARBUOTOJO SVEIKATAI PADARYTOS TURTINĖS ŽALOS DĖL NELAIMINGŲ ATSTITIKIMŲ AR PROFESINIŲ LIGŲ ATLYGINIMO BŪDAI IR TVARKA

Valstybė turi pasirūpinti žmonių sveikata, kuri laikoma prioritetu visuomenės gerovės užtikrinimui (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Kadangi sveikata yra pripažįstama kertine vertybe, dėl to Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje darbuotojų saugos ir sveikatos klausimai užima svarbią poziciją. Sveikata yra visuomenės, fizinė, dvasinė bei socialinė gerovė. Tik sveika visuomenė gali kurti saugią, darnią bei klestinčią valstybę (Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas, 1994). Teisės aktų, reglamentuojančių darbų saugą ir sveikatą, atsiradimui įtakos turėjo atitinkami tarptautinės teisės ir ES teisės aktai, kuriuos Lietuva, būdama tarptautinių organizacijų ir ES dalimi, įsipareigojo perkelti į nacionalinę teisinę sistemą. Darbuotojų saugos ir sveikatos pagrindai pirmiausia buvo suformuoti Europos socialinėje chartijoje (Europos socialinė chartija (pataisyta), 2001). Ne mažesnės svarbos yra ir Europos Sąjungos institucijų išleisti teisės aktai, tokie kaip 1989 m. birželio 12 d. Direktyva 89/391 dėl priemonių darbuotojų saugai ir sveikatos apsaugai darbe gerinti nustatymo. Šia direktyva buvo įvesta naujovių: suformuota darbo aplinkos sąvoka pagal Tarptautinės darbo organizacijos konvenciją Nr. 155; taip pat šia direktyva norėta vienodo sveikatos ir saugos lygmens darbuotojams (išimtinai- namų ūkio darbuotojams, kai kurios viešosios ir karo tarnybos); direktyva sukūrė pareigą darbdaviams imtis priemonių, reikalingų saugiam ir sveikam darbui; direktyvoje kaip pagrindinis elementas nustatomas rizikos vertinimo principas, taip pat nustatomi rizikos vertinimo elementai (pvz., pavojų nustatymas, darbuotojų dalyvavimas, tinkamų priemonių taikymas pirmenybę teikiant pavojaus šalinimui ten, kur jis kyla, aprašymas dokumentuose ir periodinis darbo vietoje gresiančių pavojų pakartotinis vertinimas) (Darbuotojų saugos ir sveikatos pagrindų..., 1989). Verta paminėti ir 2021–2027 m. ES darbuotojų saugos ir sveikatos strateginę programą. Šia programa siekiama gerinti nelaimingų atsitikimų ir ligų darbe prevenciją, siekiant nulinio mirčių dėl tokių įvykių skaičiaus (2021–2027 m. ES darbuotojų saugos..., 2021). Dėl tokios gausios įstatyminės bazės galima teigti, kad saugos ir sveikatos klausimai svarbūs ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygmeniu. Teisiniu reguliavimu sveikatą iškeliant kaip prioritetą siekiama kuo saugesnės ir pilnavertiškesnės visuomenės. Dėl šios priežasties ir Lietuvos teisinėje sistemoje saugai ir

sveikatai yra skiriamas dėmesys, o šią sritį reguliuoja specialūs įstatymai ir Darbo kodeksas. Šiuose įstatymuose reglamentuojama nelaimingų atsitikimų prevencija, darbo sąlygos, atitinkančios saugumo reikalavimus, rizikos darbovietėse, darbdavių pareigos saugos ir sveikatos sferoje, darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimo tvarka, kurios kompensavimas turi išskirtinumų.

2.1 Žalos atlyginimas pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą

Darbuotojo sveikata yra prioritetas abiem darbo santykio šalims. Darbdavys yra suinteresuotas darbuotojo sveikata, nes tik būdamas fiziškai pajėgus darbuotojas gali operatyviai atlikti darbdavio pavestas užduotis. Tačiau susiklosto tokių situacijų, kai darbuotojui nepavyksta apsaugoti savo sveikatos ir įvyksta nelaimingas atsitikimas darbe. Nelaimingi atsitikimai skirstomi į nelaimingus atsitikimus darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo. Nelaimingu atsitikimu darbe laikomas toks atvejis, kai darbuotojui atliekant darbo funkcijas ar būnant darbovietėje, jis patiria žalą sveikatai bei dėl to netenka darbingumo nors vienai dienai ar dėl kurio darbuotojas žūsta, įskaitant eismo įvykį. Nelaimingas atsitikimas pakeliui į darbą arba iš darbo yra įvykis, įskaitant eismo įvykį, kai darbuotojui vykstant į darbą ar iš jo darbuotojo darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir gyvenamosios vietos ar tarp darbovietės bei vietos ne darbovietės teritorijoje, kurioje darbuotojas gali būti poilsio bei pietų metu. Taip pat tai gali būti įvykis tarp darbo vietos ir ne darbovietėje esančios vietos, kurioje darbuotojui mokamas darbo užmokestis arba tarp darbovietės ir kitos darbovietės. Kiekvienas nelaimingas atsitikimas vertinamas pagal atsiradusių padarinių laipsnį, tai gali būti lengvas, sunkus ar mirtinas nelaimingas atsitikimas. Lengvas nelaimingas atsitikimas sukelia lengvas sveikatai pasekmes, tačiau nesukelia nei sunkių, nei mirtinų pasekmių. Sunkus nelaimingas atsitikimas sukelia sunkias pasekmes darbuotojo sveikatai, o mirtino atsitikimo atveju, darbuotojas netenka gyvybės.

Nesilaikant darbų saugos reikalavimų bei nenaudojant atitinkamų priemonių, darbuotojui taip pat kyla rizika susirgti profesine liga. Profesine liga laikomas ūmus ar lėtinis darbuotojo sveikatos sutrikimas, kurį sukėlė vienas ar daugiau sveikatai kenksmingų darbo aplinkos veiksnių. Profesinės ligos klasifikuojamos į dviejų rūšių ligas: lėtines bei ūmias. Lėtinė profesinė liga pasižymi tuo, kad ją sukelia vienas ar keli veiksniai per tam tikrą darbo

laiką, o ūmiai profesinei ligai yra būdingas trumpalaikio pobūdžio (gali būti vienkartinis ar atsiradęs per vieną darbo dieną) vienas ar keletas veiksmų, kurie pasižymi ūmiu poveikiu sveikatai (Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos..., 2003).

Nutikus nelaimingam atsitikimui ar susirgus profesine liga, prasideda tyrimas dėl įvykio pripažinimo draudžiamuoju ar nedraudžiamuoju. Tam, kad įvykis būtų laikytinas draudžiamuoju, numatyti tam tikri kriterijai. Asmuo turi būti apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu ir dirbti darbdavio nustatytu laiku, atlikti darbo sutartyje sulgtą darbą bei už tą darbą gauti darbo užmokestį. Tik esant šių sąlygų visumai, toks įvykis pripažįstamas kaip draudžiamasis ir yra galimybė pasinaudoti žalos atlyginimo mechanizmu. Taip pat yra numatyti atvejai, papildantys prieš tai minėtus kriterijus, kurie leidžia laikyti, kad nelaimingas atsitikimas yra pripažįstamas draudžiamuoju: kai įvykis nutinka papildomų, specialių pertraukų ar pertraukų skirtų poilsiui ar pavalgyti metu, darbuotojui esant darbovietėje, savo darbo vietoje, darbovietės patalpose ar jos teritorijoje bei pakeliui į darbą arba iš jo, arba kai darbuotoją įspėjus apie darbo sutarties nutraukimą, tuo laikotarpiu jis ieško kito darbo. Draudžiamuoju įvykiu laikytinas toks incidentas, kai apdraustasis atlieka įstatymų nustatytas valstybines, visuomenines ar piliečio pareigas, kurių atlikimas apmokamas darbo užmokesčiu arba atitinkama kompensacija. Draudžiamiesiems įvykiams priskirtinos ir profesinės ligos, kai nustatoma, kad nukentėjęs asmuo buvo draudžiamas nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu (Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe..., 2016).

Teismų praktikoje susiduriama su situacijomis, kai nėra sutarimo dėl įvykio, nutikusio pakeliui darbą arba iš jo, kuomet nėra aišku ar jis turi būti pripažįstamas draudiminiu įvykiu, todėl bus pateikiama šio atvejo teismų praktikos analizė. Pareiškėja vykdoma iš darbo į namus, išlipo iš troleibuso ir, eidama link namų, neteko sąmonės ir nugriuvo, nelaimingas atsitikimas pakeliui iš darbo pripažintas nedraudiminiu įvykiu, nes nustatyta, jog ji sirgo liga, nesusijusia su darbu (nelaimingas atsitikimas gali būti traktuojamas kaip nedraudiminis, jei nustatinėjant nelaimingo atsitikimo aplinkybes išaiškėja, kad iki to incidento asmuo turėjo sveikatos sutrikimų, skundėsi prasta savijauta, kuri turėjo įtakos nelaimingo atsitikimo atsiradimui). Iš asmens ligos istorijos buvo matyti, kad anksčiau buvo nustatyta labai didelės rizikos grupės, II stadijos hipertenzinė širdies liga (kardiopatija), nuo 2003 m. skūstasi galvos svaigimu, lygsvaros, eisenos sutrikimais, 1981 m. buvo patirta galvos trauma. Medicininiuose dokumentuose gydytojos O. A. įrašas patvirtina, kad pareiškėja vaistus vartoti baigė prieš dvi

savaite, tai yra prieš jai netenkant sąmonės ir nugriūnant. Medicininuose dokumentuose gydytojo neurologo įrašas patvirtina, kad pareiškėja sirgo keletą metų, skundėsi lygsvaros sutrikimais (Vilniaus apygardos administracinio teismo 2014 m. sausio 30 d. sprendimas administracinėje byloje). Kito atvejo pavyzdys, kuomet nelaimingas atsitikimas gali būti priskirtas prie nedraudžiamųjų, yra trauma patirta ruošiantis vykti į darbovietę nuosavo namo kieme, nes yra laikoma, kad asmuo nėra išvykęs iš savo gyvenamosios vietos, už kurios saugumą atsako pats (Vilniaus apygardos administracinio teismo 2017 m. rugpjūčio 3 d. sprendimas administracinėje byloje). Tačiau nelaimingas atsitikimas priskirtinas prie draudžiamųjų įvykių, jeigu vykstant į darbovietę pakeliui subliūkšta transporto priemonės padanga ir asmuo patiria traumą ją keisdamas. Konkrečioje situacijoje teisėjų kolegija konstatavo, kad nėra informacijos, kuri leistų abejoti pareiškėju, kad darbo metu jis atliko su asmeninio automobilio remontu susijusius reikalus, kurie nėra siejami su darbo funkcijomis, taip pat buvo atmestas tyčinis nelaimingo atsitikimo atsiradimo faktas. Nustatytais duomenimis pareiškėjas norėdamas pasiekti darbovietę ėmėsi veiksmų, kad pakeistų pažeistą automobilio ratą atsarginiu, tam panaudojo specialius įrankius (Kauno apygardos administracinio teismo 2012 m. lapkričio 19 d. sprendimas administracinėje byloje). Kitos situacijos pavyzdys, kuri yra laikoma draudimine ir nukentėjusiam yra priteisiamos valstybinio socialinio draudimo išmokos, yra patirti sužalojimai asmeniui vykstant iš darbovietės ir patekus į avariją. Ieškovei einant namo dviratininkas nedavė jai kelio, kliudė, dėl to ieškovė buvo sužalota. Dviratininkas nepasirinko saugaus greičio, optimalaus atstumo, dėl to pėsčioji patyrė nežymų sveikatos sutrikdymą ir buvo laikinai nedarbinga (Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. sausio 31 d. sprendimas civilinėje byloje).

Nutikus nelaimingam atsitikimui darbo vietoje, dėl kurio buvo sunkiai sutrikdyta darbuotojo sveikata ar asmuo dėl to mirė svarbu, kad šie atvejai būtų tinkamai ištirti. Sprendimus dėl nelaimingų atsitikimų darbo vietoje, pakeliui į ją ar iš jos bei profesinių ligų pripažinimo draudžiamaisiais įvykiais sprendžia Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniai skyriai (Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe..., 2016). Teismų praktikoje akcentuojama, kad priimant sprendimą dėl nelaimingo atsitikimo darbe pripažinimo draudiminiu įvykiu, turi būti atsižvelgta į kompetentingos institucijos, kuriai įstatymų leidėjas suteikė įgaliojimus ištirti ir įvertinti įvykio darbe aplinkybes ir priežastis bei pateikti šiais klausimais išvadas (Valstybinės darbo inspekcijos), priimtą sprendimą. Akto priedai ir kiti Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų

nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309, 24 punkte išvardinti dokumentai, tarp jų ir teismo sprendimai, nuosprendžiai ir kiti dokumentai, gauti iš teisėsaugos institucijų ir administracinius teisės pažeidimus tiriančių institucijų, yra tik papildoma informacija, kurią priimdamas sprendimą turi vertinti Valdybos teritorinis skyrius (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. sausio 25 d. nutartis administracinėje byloje). Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatai reguliuoja nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų pripažinimo draudžiamaisiais ar nedraudžiamaisiais įvykiais tvarką bei kompensacinio mechanizmo procedūrą. Fondo valdybos teritorinis skyrius, vertindamas ar nelaimingas atsitikimas darbe pripažintinas draudžiamuoju pagal nelaimingo atsitikimo darbe ar profesinės ligos patvirtinimo aktus bei gautus dokumentus, atsižvelgia į įvykio aplinkybes, laiką, vietą, asmens kreipimosi į gydymo įstaigą laiką ir kitas aplinkybes. Fondo valdybos skyrius kilus tam tikriems neaiškumams gali pareikalauti papildomų dokumentų (Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe..., 2004).

LVAT ne kartą konstatavo, jog onus probandi (įrodinėjimo pareiga) dėl Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo (toliau- NADPLSDĮ) 7 straipsnio nuostatų taikymo tenka subjektui, kuriam yra suteikta kompetencija priimti sprendimą dėl nelaimingo atsitikimo darbe pripažinimo (ne)draudiminiu įvykiu. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo paskirtis, išimtinis nedraudiminių įvykių pobūdis, itin griežtos nelaimingo atsitikimo darbe pripažinimo nedraudiminiu įvykiu pasekmės nukentėjusiajam (socialinių garantijų praradimas), lemia, kad nelaimingo atsitikimo darbe pripažinimui nedraudiminiu įvykiu keliami itin aukšti įrodinėjimo standartai (Vilniaus apygardos teismo 2015 m. gruodžio 7 d. sprendimas administracinėje byloje). Todėl Fondo valdybos teritoriniam skyriui sprendžiant ar nelaimingas atsitikimas darbe yra draudžiamasis įvykis, svarbu išanalizuoti visą situaciją, o prireikus įvertinti kitus įrodymus (medicinos ekspertų ar atitinkamų medicinos įstaigų išvadas, ikiteisminio tyrimo medžiagą) ir pateikti argumentuotą sprendimą (Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe..., 2004).

Kaip probleminį aspektą galima išskirti profesinės ligos konstatavimą kaip draudžiamąjį įvykį. Konstitucinio Teismo nutarime pasisakyta, kad apdraustojo liga būtų pripažinta profesine, būtina nustatyti priežastinį ryšį tarp vieno ar daugiau kenksmingų ir (ar) pavojingų darbo aplinkos veiksnių ir apdrausto asmens sveikatos sutrikimo. DSSĮ 44 straipsnyje yra apibrėžtas profesinės ligos tyrimas, institucijos bei tyrimo eiga (Lietuvos Respublikos

darbuotojų saugos..., 2003). Profesinės ligos diagnozę nustato darbo medicinos gydytojas, ištyręs ir įvertinęs darbuotojo sveikatos būklę ir profesinės ligos priežasčių tyrimo akte pateiktus duomenis. Profesinės ligos nustatomos vadovaujantis profesinių ligų sąrašu ir sveikatos apsaugos ministro patvirtintais profesinių ligų nustatymo kriterijais. Profesinės ligos diagnozės nustatymas ar nenustatymas įtvirtinamas profesinės ligos patvirtinimo akte. Jei atsiranda nesutinkančių (darbuotojas, darbdavys ar Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Fondo valdyba) ar Fondo valdybos teritorinis skyrius) su profesinės ligos patvirtinimo aktu, yra numatyta galimybė skusti aktą Centrinei darbo medicinos ekspertų komisijai. Galiausiai, šios komisijos priimtas sprendimas arba palieka galioti profesinės ligos patvirtinimo aktą, arba įpareigoja iš naujo iširti situaciją (Dėl Profesinių ligų tyrimo..., 2004). Taigi šios komisijos sprendimas laikytinas esminiu sprendžiant klausimą dėl ūmios profesinės ligos pripažinimo draudiminiu įvykiu. Todėl, galima teigti, kad sprendžiant dėl žalos atlyginimo pagal nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinį draudimą svarbiausia yra nustatyti ar nutikęs įvykis priskirtinas draudžiamajam, nes tik tada asmuo gali pretenduoti į žalos kompensavimą.

Aiškinantis ar nelaimingas atsitikimas gali būti pripažįstamas nedraudžiamuoju yra svarbus Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriame išplėtota NADPLSDĮ 7 straipsnio 2 dalies nuostata dėl nelaimingo atsitikimo pripažinimo nedraudiminiu, jeigu asmuo buvo apsvaigęs nuo alkoholio ar psichotropinių medžiagų. Šiame nutarime pasisakyta, kad įstatymų leidėjas pagal Konstituciją negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį asmens, kurio sveikatai buvo pakenkta dėl netinkamų, nesaugių ar sveikatai kenksmingų darbo sąlygų, kurios nepriklauso ir negalėjo priklausyti nuo to asmens veiksmų ir būsenos, teisės į socialinę paramą atsiradimas būtų susietas su šio asmens būsena (neblaivumu, apsvaigimu nuo psichoaktyvių medžiagų), kai ji apskritai nelėmė ir negalėjo lemti pakenkimo jo sveikatai. Taigi, buvo konstatuota, kad reguliavimas nėra tinkamas, kai nelaimingas atsitikimas ar profesinė liga dėl nukentėjusiojo neblaivumo ar apsvaigimo nuo psichoaktyvių medžiagų traktuojamas kaip nedraudiminis. Tačiau nelaimingas atsitikimas gali būti laikomas draudiminiu tik tokiu atveju, jei įrodoma, jog apdrausitojo sveikatai pakenkta dėl netinkamų darbo sąlygų, o ne dėl jo neblaivumo ar apsvaigimo darbo vietoje (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutarimas). Identiškoje situacijoje sprendžiant dėl darbuotojo neblaivumo ir nelaimingo atsitikimo pripažinimo draudiminiu ar nedraudiminiu LAT nutartyje teisėjų kolegija neturėjo pagrindo nesutikti su apeliacinės instancijos nutarties motyvais, kad

nelaimingas atsitikimas įvyko dėl to, nes statybvietėje nebuvo imtasi reikiamų saugos priemonių, už kurių užtikrinimą buvo atsakingas darbų vadovas. Taip pat nerasta įrodymų, jog būtent nukentėjusiojo galimas apsvaigimas nuo alkoholio, o ne darbinių funkcijų vykdymas turėjo įtakos jo lipimui į iškasą, kurioje nebuvo reikiamų sutvirtinimų, o tinkamas apsaugos priemonių naudojimas būtų apsaugojęs nuo iškasos šlaitų griūties nepriklausomai nuo nukentėjusiojo kraujyje esančios alkoholio koncentracijos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Todėl kiekvienu atveju yra būtina nustatyti priežastinį ryšį tarp nelaimingo atsitikimo ir jį lėmusių konkrečių aplinkybių, kad įvykis būtų laikomas draudžiamuoju arba nedraudžiamuoju (Vilniaus apygardos administracinio teismo 2013 m. vasario 18 d. sprendimas administracinėje byloje). Taip pat svarbu įvertinti ar nėra sąlygų, kurios galėtų būti pagrindu pripažinti įvykį draudžiamuoju. Nelaimingas įvykis pripažįstamas nedraudžiamuoju, kai yra pagrindo manyti, jog apdraustasis nukentėjo dėl savo veikos, kurioje yra nusikalstamos veikos arba administracinio nusižengimo požymių, išskyrus darbo saugos ar darbo higienos norminių teisės aktų pažeidimus. LVAT praktikoje aiškinant ir taikant NADPLSDĮ 7 straipsnio 2 dalies 1 punkto nuostatą laikomasi pozicijos, kad nedraudiminio įvykio pripažinimui taikytini itin aukšti įrodinėjimo standartai. Taikant šio įstatymo prieš tai minėtą nuostatą, nėra sprendžiamas apdraustojo asmens baudžiamosios ar administracinės atsakomybės klausimas, tačiau gresiantys padariniai dėl įvykio pripažinimo nedraudžiamuoju (socialinių garantijų netekimas) leidžia teigti, kad NADPLSDĮ 7 straipsnio 2 dalies 1 punkte numatytas nedraudiminis įvykis yra pripažįstamas tik tuo atveju, kai pašalinamos visos arba beveik visos abejonės, kad apdraustasis nukentėjo būtent darydamas nusikalstamą veiką ar administracinį nusižengimą (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 24 d. nutartis administracinėje byloje). Asmeniui sąmoningai (tyčia) siekus nelaimingo atsitikimo, toks įvykis yra priskirtinas prie nedraudžiamųjų, tačiau teismų praktikoje situacijų, kad toks faktas būtų įrodytas, nepastebėta.

Priežastinis ryšys yra itin svarbus nustatant ar nelaimingo atsitikimo priežastis yra liga, kurią sukėlė nesaugios ir sveikatai kenksmingos darbo sąlygos. Tais atvejais, kai asmuo miršta arba patiria sveikatos sutrikimus dėl ligos, nelaimingi atsitikimai darbe yra pripažintini draudiminiais įvykiais tik tada, kai nustatoma, jog ligą ar mirtį iššaukė atliekamas darbas, betarpiškai darbo aplinkoje esantys sveikatai kenksmingi veiksniai. LVAT byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl nelaimingo atsitikimo ar jo atsiradimui įtakos turėjo liga, kurią paskatino nesaugi darbinė aplinka. Pareiškėjai darbe pasidarė silpna, ji krito ant grindinio ir

susitrenkė galvą. Bendradarbės, radusios ją nukritusią, iškvietė greitąją medicinos pagalbą. Galiausiai buvo nustatyta, kad pareiškėjos sveikatos būklė susiklostė dėl ankstesnių sveikatos sutrikimų arba buityje patirtų sveikatai kenksmingų veiksnių. Jokių objektyvių duomenų, kad sveikatos sutrikimą galėjo sukelti darbo aplinka ir darbo metu esantys veiksniai neaptikta (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. kovo 18 d. nutartis administracinėje byloje). Neretai ginčai kyla siekiant išsiaiškinti ar nelaimingas atsitikimas įvyko vykdant darbdavio pavestas darbo funkcijas, ar darbuotojas dirbo savavališkai, nežinant darbdaviui. Pavyzdžiui, Šiaulių apygardos teismo nuosprendžiu darbdavys buvo išteisintas dėl nelaimingo atsitikimo darbovietėje, kurio metu darbuotojas nukrito nuo stogo atlikdamas asbestinio stogo ardymo darbus ir patyrė sunkų sveikatos sutrikdymą. Iš bylos aplinkybių buvo nustatyta, kad įmonės vadovas neturėjo galimybės realiai užtikrinti saugias darbo sąlygas darbuotojui ardanstoginę, nes išsiaiškinta, kad stogo ardymo metu pats darbuotojas elgėsi rizikingai, savavališkai, nors ir buvo supažindintas su darbų saugos ir sveikatos taisyklėmis dirbant aukštyje, statinių ardymo bei atstatymo instruktažu, papildomai buvo prieš ardymą instrukuotas, tačiau pradėjo ardymo darbus nesulaukęs jį ir kitus darbuotojus prižiūrėjusio asmens, nors darbuotojai buvo įspėti nedirbti vieni ir naudotis tiek asmeninėmis, tiek kolektyvinėmis apsaugos priemonėmis, kuriomis pasinaudoti buvo tuo atveju suteikta reali galimybė (Šiaulių apygardos teismo 2019 m. lapkričio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Kitoje Šiaulių apygardos administracinio teismo nagrinėtoje byloje buvo nustatyta, kad nelaimingas atsitikimas (avarija) įvyko atliekant darbą, kuris nėra susijęs su darbuotojo darbinėmis funkcijomis. Teismas nustatė, kad po to, kai pareiškėjo tarnybinis automobilis buvo ištrauktas traktoriaus, jis darbinio automobiliu vyko nupirkti alaus kaip atlygio už pagalbą. Pareiškėjas neįrodė, kad traktoriui ištraukus girininkijos tarnybinį automobilį, jis ir kiti du asmenys važiavo į girininkiją norėdami pakeliui apžiūrėti pasodinto miško masyvą, t. y., kad avarijos metu vykdamas tarnybine transporto priemone pareiškėjas atliko darbo sutartyje sulygtas darbinės funkcijas. Eismo įvykis fiksuotas pavarą, todėl pareiškėjo teiginiai, kad vyko apžiūrėti pasodinto miško masyvo, vertintini kaip abejotini (Šiaulių rūmų (Regionų apygardos administracinis teismas) 2015 m. balandžio 7 d. sprendimas administracinėje byloje).

Jeigu nelaimingas atsitikimas ar profesinė liga pripažįstami draudžiamaisiais, pradeda veikti išmokų mokėjimo mechanizmas atsižvelgiant į draudžiamojo įvykio mastą. Jei asmuo tampa nors vienai dienai nedarbingas, NADPLSDĮ 12 straipsnyje yra numatyta ligos išmoka.

Ši išmoka skiriama asmenims, esantiems laikinai nedarbingiems dėl nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo, arba dėl profesinės ligos, kai šie įvykiai yra pripažinti draudžiamaisiais ir jeigu teisė gauti šią išmoką atsirado draudimo laikotarpiu. Taip pat verta paminėti, kad šios išmokos skyrimo pagrindas yra reikalavimus atitinkantis nedarbingumo pažymėjimas bei draudžiamąjį įvykį patvirtinantys dokumentai. Būtent šių dokumentų turinys yra juridiniai faktai, kuriais remiantis galimas žalos atlyginimo mechanizmas. Išmokos dydis apskaičiuojamas pagal apdraustojo pajamas, kurias jis turėjo per paeiliui einančius 3 mėnesius, buvusius iki praeito kalendorinio mėnesio prieš laikinojo nedarbingumo nustatymo mėnesį (Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe..., 2016).

Socialiniu draudimu užtikrinamas ne tik laikinas, tačiau ir ilgesnio laikotarpio dėl nelaimingo atsitikimo ar profesinės ligos atsiradusios žalos sveikatai kompensavimas. NADPLSDĮ numatyta vienkartinė arba periodinė netekto darbingumo kompensacija, kuri priklauso nuo procentiškai netekto darbingumo. Netekto darbingumo lygį nustato Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, remdamasi Darbingumo lygio nustatymo kriterijų ir darbingumo lygio nustatymo tvarkos aprašu. Šiame apraše asmens turimos ligos ar sveikatos sutrikimai yra priskiriami turimam darbingumui. Sprendimas dėl asmens darbingumo priimamas remiantis asmens bazinio darbingumo bei asmens veiklos ir gebėjimo bendrauti kriterijais. Bazinis darbingumo kriterijus nustatomas atsižvelgiant į sveikatos būklę, turimas ligas, kurios gali daryti įtaką darbingumui, traumas, patologijas bei su tuo sietinus organizmo funkcijų sutrikimus. Asmens veiklos ir gebėjimo bendrauti kriterijus nustatomas užpildžius klausimyną (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos..., 2005). Todėl, jei nustatomas atitinkamas nedarbingumas, nukentėjusysis turi pagrindą įstatymų nustatyta tvarka gauti tinkamą žalos kompensavimą išmokų forma. Kompensacijos dydis priklauso nuo netekto darbingumo lygio. Netekus iki 20 procentų darbingumo mokamos kompensacijos dydis atitinka 10 procentų asmens 24 mėnesių kompensuojamojo uždarbio, darbingumo lygiui kritus iki daugiau kaip 20 procentų, bet mažiau nei 30 procentų, kompensacijos dydis atitinka 20 procentų asmens 24 mėnesių kompensuojamojo uždarbio. Jei asmuo netenka darbingumo neterminuotam laikui, tai netekto darbingumo kompensacija tampa trigubai didesnė nei aptarta prieš tai. Asmeniui dėl nelaimingo atsitikimo ar profesinės ligos netekus 30 ir daugiau procentų darbingumo įstatymų nustatyta tvarka mokama netekto darbingumo periodinė kompensacija. Tačiau taikoma tam tikra išimtis, kad netekus 45 procentų ir daugiau darbingumo, netekto darbingumo kompensacija mokama tik tuomet, kai dėl to paties draudžiamąjį įvykį asmuo

neturi teisės į tokią pačią ar didesnę netekto darbingumo socialinio draudimo pensiją arba jeigu netekto darbingumo pensija yra mažesnė nei netekto darbingumo kompensacija. Tokiu atveju mokama pastaroji, kuri nustatoma kaip nurodytų išmokų skirtumas (Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe..., 2016). Jos dydis apskaičiuojamas remiantis darbingumo netekimo koeficientu (netekto darbingumo lygiu), atsižvelgiama į buvusias asmens pajamas, dar vadinamas apskaitos vienetais, taip pat į to mėnesio, už kurį yra mokama kompensacija, galiojantį vidutinį darbo užmokestį šalyje (Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe..., 2016).

Asmens mirties atveju, kurią sukėlė nelaimingas atsitikimas ar profesinė liga, įstatyme nustatytos dviejų rūšių išmokos: vienkartinė ir periodinė draudimo išmoka apdraustajam mirus. Vienkartinė draudimo išmoka mokama dėl nelaimės mirusiojo asmens šeimos nariams: nepilnamečiams vaikams (įvaikiams), mirusiojo vaikams kurie gimė praėjus ne daugiau kaip 300 dienų po jo mirties, vaikams (įvaikiams), kurie mokosi pagal patvirtintas programas, bet ne ilgiau iki kol jiems sukaks 24 metai, vyresniems nei 18 metų mirusiojo vaikams, jei minėtiems asmenims nustatytas neįgalumas iki 18 metų, taip pat į šią išmoką pretenduoja mirusiojo sutuoktinis bei mama (įmotė), ar tėvas (įtėvis) (Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe..., 2016). Jeigu dėl mirusio asmens netekties šeimos nariai netenka pajamų, įstatyme numatyta periodinė draudimo išmoka. Ji priklauso asmenims, kurie nedarbingi ir gavo iš mirusiojo asmens išlaikymą arba jį turėjo gauti jo mirties dieną. Ši periodinė išmoka mokama mirusiojo vaikams, kurie gimė praėjus ne daugiau kaip 300 dienų po jo mirties, taip pat vaikams (įvaikiams), kurie buvo išlaikomi ar po mirusiojo netekties įgijo teisę būti išlaikomi (Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe..., 2016).

2022 m. sausio 1 dieną įsigaliojo NADPLSDĮ pakeitimai. Šio įstatymo 25 straipsnio 6 dalis buvo papildyta nuostatomis, kuriomis numatyta, kad netekto darbingumo periodinių kompensacijų ar išmokų apdraustajam asmeniui mokėjimas yra stabdomas, jei išmokų ar kompensacijų gavėjas įsiteisėjusiu teismo sprendimu pripažįstamas nežinia kur esančiu arba yra gauta informacija, kad išmokų ar kompensacijų gavėjas prarado teisę jas gauti. Tokiu atveju išmokų mokėjimas yra sustabdomas nuo kito mėnesio pirmos dienos, po to mėnesio, kurį atsirado minėtos aplinkybės. Išnykus toms aplinkybėms, kompensacijos ar išmokos mokėjimas yra pratęsiamas. Jeigu asmuo, kuriam kompensacijos ar išmokos mokėjimas buvo sustabdytas, yra miręs (paskelbtas mirusiu), jo įpėdiniais pagal paveldėjimo tvarką arba jį pergyvenusiam sutuoktiniui, pateikusiems reikalingus dokumentus, išmokama išmoka ar

kompensacija, kuri priklausė mirusiajam (paskelbtam mirusiu), tačiau ne daugiau nei už 3 metų laikotarpį. NADPLSDĮ 25 straipsnis taip pat buvo papildytas 7 dalimi, kuria nustatyta, jog periodinės draudimo išmokos mokėjimas apdraustajam turi būti sustabdytas, jeigu asmuo neatitinka 26 straipsnio 1 dalies 1 punkto sąlygos. Ši sąlyga numato, jog periodinė draudimo išmoka yra mokama mirusiojo dėl nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į jį ar iš jo arba dėl ūmios profesinės ligos, vaikams (įvaikiams), besimokantiems bendrojo ugdymo ar profesinio mokymo įstaigose ir aukštosiose mokyklose pagal nuolatinių studijų programą, iki jiems sukaks 18 metų, bet ne ilgiau kol jiems sukaks 24 metai. Atitikus 26 straipsnio 1 dalies 1 punkto sąlygą išmokos mokėjimas yra atnaujinamas. Be to, šio įstatymo 26 straipsnio 4 dalis pasipildė nuostata, jog periodinės draudimo išmokos dėl asmens mirties mokėjimas yra nutraukiamas, kai mirusiojo sutuoktinis ar sutuoktinė sudaro kitą santuoką (Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe..., 2016).

Taigi, jei nelaimingas atsitikimas ar profesinė liga yra pripažįstami draudžiamaisiais įvykiais, tai apdraustajam nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, o apdraustojo mirties atveju- jo šeimos nariams, visiškai ar iš dalies kompensuojamos dėl nelaimingo atsitikimo ar profesinės ligos netektos pajamos. Šis draudimas reikšmingas tuo, jog saugo darbo santykio šalis bei jų interesus. Pirma, nukentėjusiajam, ar jo šeimos nariams nukentėjusiajam žuvus, šis žalos atlyginimo būdas leidžia efektyviai gauti kompensaciją už patirtą žalą. Antra, mokėdamas išmokas darbdavys nelaimės atveju, išvengia didelės piniginės naštos, kuri perkeliama Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai. Pasikeitimai Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme leis užtikrinti, kad išmokos būtų skiriamos tikslingai ir jomis nebūtų piktnaudžiaujama.

2.2 Žalos atlyginimas darbuotojui pagal Civilinio kodekso nustatytas normas

Jeigu darbuotojo sveikata sutrikdoma, žalos atlyginimui galima pasitelkti skirtingus būdus, kurie yra įtvirtinti viešosios bei privatinės teisės normomis. Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimo mechanizmas funkcionuoja taip, kad skirtingi žalos atlyginimo būdai taikomi remiantis subsidiarumo principu: iš pradžių žalos atlyginimas užtikrinamas viešosios teisės normomis: nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga socialiniu draudimu, o likusią neatlygintą dalį yra galimybė kompensuoti civilinės teisės normomis (Verikas, 2006, p. 68).

Tam, kad turtinė žala būtų atlyginama pagal Civilinį kodeksą (toliau- CK), yra numatytos atsakomybės atsiradimui privalomos sąlygos. Civiline atsakomybe laikytina turtinio pobūdžio prievolė, kai viena šalis gali reikalauti atlyginti atsiradusius nuostolius ar netesybas, o kita šalis privalo tai padaryti. Civilinė atsakomybė gali būti dvejopa: sutartinė ir deliktinė. Sutartinė civilinė atsakomybė atsiranda pažeidžiant sutartį, o deliktinė atsiranda dėl neteisėtais veiksmais (neveikimu) padarytos žalos. Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir susirgimų profesinėmis ligomis aktualesnė yra deliktinė atsakomybė. Šiai atsakomybės rūšiai atsirasti yra būtinos šios sąlygos: neteisėti veiksmai, žala, priežastinis ryšys ir kaltė, išskyrus atvejus, kai įstatyme numatyta atsakomybė be kaltės arba kitaip vadinama griežtoji deliktinė atsakomybė. Visų pirma, nustatomi neteisėti veiksmai, kurie atsiranda iš neteisėto veikimo arba pasyvaus elgesio arba neveikimo. Kaltė yra viena iš civilinės atsakomybės sąlygų, pasireiškianti tyčia (tai toks asmens elgesys, kai sąmoningai siekiama padaryti žalos ar leidžiama jai atsirasti) ar neatsargumu (tai toks elgesys, kai asmuo tam tikromis aplinkybėmis elgiasi nepakankamai apdairiai, atidžiai bei rūpestingai). Nors atsakomybės atsiradimui kaltės forma įtakos neturi, ji reikšminga sprendžiant dėl atsakomybės dydžio sumažinimo, atleidimo nuo jos ar atsakomybės ribojimo ar kito (Mikelėnas, 2003, p. 339). Tam tikrais atvejais yra galimas civilinės atsakomybės atsiradimas be kaltės, pavyzdžiui, kai žala sukeliama didesnio pavojaus šaltinį naudojusio darbuotojo, tai atsakomybė be kaltės atsiranda darbdaviui pagal CK 6.270 straipsnio 1 dalį, nes jis tokiu atveju yra laikomas didesnio pavojaus šaltinio valdytoju. Ieškovas civilinėje byloje pareikštu ieškiniu reikalavo priteisti iš buvusio darbdavio dėl nelaimingo atsitikimo patirtos žalos atlyginimą, kai medžio pjovimo staklėmis buvo sužalota ranka. LAT teisėjų kolegija konstatavo, kad jeigu žala sukeliama didesnio pavojaus šaltinio, šiuo atveju medžio pjovimo staklių, tai už padarytą žalą atsako darbdavys, nes jis nesiėmė priemonių užtikrinti darbuotojų saugos ir sveikatos, nebuvo tinkamai koordinuojama darbuotojų saugos ir sveikatos vidinė kontrolė, nevertinta profesinė rizika darbovietėje ir dėl šių veiksmų nebuvo numatyta ir įgyvendinta prevencinė priemonė- automatinis staklių stabdymo įtaisas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje). Taip pat egzistuoja ir mišrios kaltės principas, kai kaltė atsiranda tiek dėl darbuotojo, tiek ir dėl darbdavio veiksmų (Vilniaus apygardos teismo 2019 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje). Tokiu atveju teismas procentiškai įvertina kiekvienos iš šalių kaltę, o darbdavys turi atlyginti tik jo proporcingai daliai nustatytą žalą. Kaip pavyzdį galima pateikti LAT nutartį, kai dėl nelaimingo atsitikimo, kurio metu paaiškėjo, jog darbuotojas buvo

neblaivus, 50 procentų žalos priskirtina darbdaviui, nes jis privalo užtikrinti, kad darbovietėje darbas būtų organizuojamas taip, jog darbuotojai neturėtų galimybės girtauti, o neblaivūs būtų nušalinti nuo darbo pareigų, o 50 procentų darbuotojui, kuris nesilaikė darbo drausmės, dėl neblaivumo nesugebėjo tinkamai įvertinti situacijos, koordinuoti savo veiksmų bei atsakingai elgtis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje). Kita iš esminių civilinės atsakomybės sąlygų yra žala, kuri gali būti įvardinta kaip asmens turto netekimas, sužalojimas, patirtos išlaidos arba tiesioginiai nuostoliai, taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų įvykę neteisėti veiksmai. Turtinės žalos atlygintinumą sveikatos sužalojimo atveju reguliuoja CK 6.283 ir 6.285 straipsniai, o gyvybės atėmimo atveju CK 6.284 ir 6.291 straipsniai. Piniginei žalai yra priskiriami nuostoliai (CK 6.249 straipsnio 1 dalis). Atlyginant turtinę žalą ji yra apskaičiuojama konkrečiai, nes tokią žalą galima tiksliai įvertinti pinigais. Nustatant atlyginamos žalos dydį yra kompensuojamas skirtumas tarp padėties, kurioje asmuo būtų buvęs, jei ne nelaimingas atsitikimas ar profesinė liga, bei esamos padėties, kurioje nukentėjusysis yra dėl susiklosčiusių aplinkybių (Atskiri griežtosios deliktinės atsakomybės atvejai..., 2018).

Civilinei atsakomybei yra svarbus priežastinis ryšys arba sąsaja tarp neteisėtų veiksmų ir dėl jų atsiradusių padarinių. Jeigu priežastinis ryšys nėra nustatomas, civilinė atsakomybė negali atsirasti (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Kasacinio teismo praktikoje priežastinio ryšio identifikavimas yra skirstomas į du privalomuosius etapus: faktinio ir teisinio priežastinio ryšio nustatymą. Visų pirma taikant būtinąsios priežasties (lot. *conditio sine qua non*) testą, kurio metu yra nustatinėjama ar atsakovo veiksmai yra esminė žalos atsiradimo sąlyga ir ar nesant jo veiksmams žala nebūtų atsiradusi, yra nustatomas faktinis priežastinis ryšys (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje). Pavyzdžiui, darbo funkcijos vykdymo metu, neatidžiam darbuotojui artimu atstumu pasilenkus prie grąžto, jo darbinė apranga buvo užkabinta perforatoriaus ir dėl to jis patyrė daugybinius kūno sužalojimus (Klaipėdos apygardos teismo 2016 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje).

Po faktinio priežastinio ryšio privaloma nustatyti ar yra teisinis priežastinis ryšys, sprendžiama ar pasekmės ir neteisėti veiksmai nėra pernelyg vienas nuo kito nutolę. Kasacinio teismo praktikoje yra numatyta, jog priežastinio ryšio nustatyme yra vertinami protingo asmens žalos numatymas, pažeistos teisės ar teisėto intereso prigimtis ar vertė, pažeisto teisinio reglamentavimo apsauginis tikslas, atsakomybės prigimtis ir įprasta gyvenimiška rizika

(Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, net ir nenustačius faktinio priežastinio ryšio, teisinio priežastinio ryšio identifikavimas yra pakankamas, jog kiltų civilinė atsakomybė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje). Pavyzdžiui, Kauno valstybinio muzikinio teatro patalpose filmuoti renginio atvykęs LRT operatorius, eidamas įspėjamaisiais ženklais nepažymėtu ir tvirto pagrindo neturinčiu orkestro duobės denginio paviršiumi, nukrito į orkestro duobę ir taip patyrė sunkų sveikatos sutrikdymą. Abiem darbdaviams kyla imperatyvi pareiga, atliekant darbus toje pačioje darbo vietoje, kooperuotis ir bendrai derinti veiksmus, kad būtų laikomasi darbų saugą ir sveikatą reglamentuojančių teisės aktų. Todėl, jei nukentėjusysis būtų darbdavio (LRT) informuotas apie galimas grėsmes nenuolatinėje darbo vietoje, net jeigu ir atsakovas (Kauno valstybinis muzikinis teatras) nebūtų pastatęs apie tai informuojančių ženklų, nelaimingo atsitikimo būtų galima išvengti, o nukentėjusysis nebūtų patyręs žalos sveikatai (Kauno apygardos teismo 2019 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje).

Taip pat LAT praktikoje yra pripažįstamas netiesioginis priežastinis ryšys, kai asmens veiksmai nesukelia tiesioginės neigiamos įtakos turtui, tačiau buvo sukurtos sąlygos žalos atsiradimui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 3 d. nutartis civilinėje byloje). Netiesioginis priežastinis ryšys laikytinas tinkama civilinės atsakomybės sąlyga, jeigu neteisėti veiksmai sukėlė žalą (nuostolius) arba dėl to jie padidėjo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje). Tam, kad netiesioginis priežastinis ryšys būtų laikomas civilinės atsakomybės sąlyga, jis neturi pernelyg nukrypti nuo neteisėto veiksmo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje). Tokios situacijos pavyzdys galėtų būti įvykis, kuomet apdraustoji pakeliui į darbą eismo įvykio metu nukentėjo, ir buvo konstatuotas nelaimingas atsitikimas pakeliui į darbą. Poliklinikos rašte pažymėta, kad pacientės būklės pablogėjimo ir simptomatikos priežastis buvo trauma (kaklinės stuburo dalies kirčio sindromas), patirta nelaimingo atsitikimo pakeliui į darbą metu. Pasak poliklinikos specialistų, buvę degeneraciniai pakitimai kaklinėje stuburo dalyje paūmėjo dėl traumos. Taip pat medicininės ekspertizės metu buvo prieita išvada, kad nukentėjusioji iki traumos neturėjo jokių nusiskundimų sveikatos būkle, anksčiau degeneracinė stuburo liga nebuvo diagnozuota, o gydymas iki patirtos traumos nebuvo paskirtas. Todėl byloje pateikti įrodymai yra pakankamas pagrindas tvirtinti, kad eismo įvykio

pakeliui į darbą pasekmės sietinos netiesioginiu priežastiniu ryšiu su nukentėjusiajai prateštu nedarbingumu (Vilniaus apygardos teismo 2018 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje).

Jei socialinio draudimo išmokos pilnai nepadengia negautų pajamų, ši žala gali būti išreikalaujama iš kaltojo dėl žalos atsiradimo asmens taikant civilinę atsakomybę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje). Pavyzdžiui, ieškovė kreipėsi į teismą, prašydama priteisti iš atsakovo UAB „Studio Moderna“ 10 778,91 eurų negautų pajamų už laikotarpį nuo 2017 m. vasario 1 d. iki 2018 m. balandžio 1 d. Ieškinyje nukentėjusioji nurodė, jog dirbo pas atsakovę operatoriaus (skambučių centro pardavimo telefonu vadybininko) pareigose. Darbas buvo susijęs su nuolatinio kalbėjimu. Pagrindiniai profesinės rizikos veiksniai- balso stygų nuolatinis įtempimas, padidėjusi klausos įtampa, nuolat pasikartojantys darbo judesiai bei darbas su kompiuteriu. Darbas vyko sveikatai pavojingoje aplinkoje, todėl būtent darbdaviui teko pareiga užtikrinti tokias darbo sąlygas, kurios užtikrintų, kad nebūtų sužalota darbuotojo sveikata. Ieškovei nuo 2016 m. dėl pasikartojančio užkimimo teko kreiptis į gydytojus, o nuo 2017 m. vasario mėnesio ji tapo visiškai nedarbinga. 2017 m. rugpjūčio pabaigoje ieškovei Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pripažino 55 procentų darbingumo lygį. 2017 m. rugsėjį buvo paskirta 192,14 eurų per mėnesį netekto darbingumo pensija. Kilus įtarimų, kad darbingumas sumažėjo dėl profesinės ligos, buvo informuotas LR Valstybinės darbo inspekcijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Vilniaus teritorinis skyrius, kuris atlikęs profesinės ligos tyrimą konstatavo, kad ligą sukėlė ilgalaikė balso stygų įtampa. Šią profesinės ligos diagnozę patvirtino ir Kauno klinikos. Apeliacinės instancijos teisėjų kolegijos manymu nebuvo pagrindo abejoti profesinės ligos priežastimis, nurodytomis Profesinės ligos tyrimo akte. Šiame akte buvo detalizuota, kad ieškovės sveikatos pakenkimui įtakos turėjo darbo aplinka, ieškovė beveik 5 metus dirbo skambučių centro pardavimo telefonu vadybininke. Taip pat buvo nustatyta, kad ieškovei dirbant kitose darbovietėse nebuvo nustatytas sveikatai kenksmingas veiksnys- “kiti įtampos veiksniai”, kurie būtų tiesioginio veikimo ir galėjo sukelti gerklų ligas. Pažymėtina, kad ieškovės teisė reikalauti negautų pajamų iš atsakingo asmens už sveikatos sužalojimą, yra pagrįsta CK 6.283 straipsnio 2 dalies nuostatomis. Teismas sutiko su pirmosios instancijos teismo vertinimu, kad ši nuostata pagal susiformavusią teismų praktiką, yra taikytina ieškovei, nepaisant to, kad ji buvo drausta nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu. Atsižvelgiant į aplinkybes nutarta ieškovei priteisti 800,89 eurų, tokia suma priteista apskaičiuojant skirtumą

tarp realiai gautų pajamų ir pajamų, už kurių netekimą buvo atsakingas darbdavys (Vilniaus apygardos teismo 2019 m. kovo 12 d. sprendimas civilinėje byloje).

Asmuo, kuris buvo sužalotas po nelaimingo atsitikimo darbe po teismo sprendimo priėmimo dėl žalos kompensavimo, taip pat turi teisę reikšti ieškinį dėl papildomų išlaidų, reikalingų sveikatos atstatymui. Pavyzdžiui, ieškovas nurodė, kad jis su atsakove 2013 m. balandžio 17 d. sudarytos darbo sutarties pagrindu buvo priimtas į darbą atlikti medžio pjovimo staklių operatoriaus (staklininko) darbą. 2015 m. vasario 13 d. ieškovui dirbant prie daugiapjūklių išilginių medienos pjovimo staklių, jo dešinė plaštaka buvo sunkiai sužalota, dėl to jam buvo atlikta dešinės plaštakos vidurinio delnakaulio trečdalis ir keturių pirštų amputacija. Įvertinus nelaimės metu buvusį nukentėjusiojo vidutinį darbo užmokestį ir buvusį uždarbį bylos nagrinėjimo metu, taip pat atsižvelgiant į nukentėjusiojo asmens amžių ir laikotarpį, likusį iki senatvės pensijos, nuspręsta iš darbdavio priteisti 51 368,90 eurų negautų pajamų. Tačiau ieškovas turėjo papildomą reikalavimą, priteisti būsimo protezavimo išlaidas. Protezavimo išlaidų kompensavimo reikalavimas tenkintas vadovaujantis CK 6.283 straipsnio 2 dalimi, kurioje nustatytas dėl sveikatos sužalojimo asmeniui atsirandančių nuostolių turinys. Šie nuostoliai sietini ir su sveikatos grąžinimu susijusiomis išlaidomis (gydymo, papildomo maitinimo, vaistų įsigijimo, protezavimo, sužaloto asmens priežiūros, specialių transporto priemonių įsigijimo, sužaloto asmens perkvalifikavimo išlaidos bei kitos sveikatos grąžinimui būtinos išlaidos). Ne visos asmens sveikatos priežiūros paslaugos yra apmokamos iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto, todėl nukentėjęs asmuo sveikatos sužalojimo atveju įgyja teisę pareikšti reikalavimą už žalą atsakingam asmeniui kompensuoti šio sveikatos draudimo fondo neapmokėtas nukentėjusio asmens turėtas būtinas su sveikatos grąžinimu susijusias išlaidas. Būsimą žalą, kurios atlyginimo gali reikalauti nukentėjęs asmuo savo sveikatos sužalojimo atveju, apibrėžia šie kriterijai: kiek reali būsimo žalos (su sveikatos grąžinimu susijusių išlaidų) atsiradimo tikimybė; ar sveikatos priežiūros paslaugos yra būtinos, siekiant pašalinti sveikatos sužalojimo padarinius ir, kiek įmanoma, grąžinti nukentėjusio asmens sveikatą į padėtį, buvusią iki jo sveikatos sužalojimo; ar nukentėjęs asmuo dėl savo finansinės padėties negalėtų gauti būtinų sveikatos priežiūros paslaugų. Byloje nustatyta, kad dėl sužalojimų darbe ieškovui buvo nustatyta rankos traiškytino sužalojimo ir trauminės amputacijos padariniai ir dėl to ieškovui buvo reikalingas protezavimas. Civilinės atsakomybės prasme protezo įsigijimo išlaidos nagrinėjamoje byloje buvo sutapatinamos su sveikatos sugrąžinimu susijusiomis būtinomis išlaidomis. Bylą nagrinėjęs pirmosios instancijos teismas

nustatė, kad geriausiai prarastų rankos pirštų funkcijas nagrinėjamu atveju kompensuotų mioelektrinis protezas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje).

Taip pat yra būtina paminėti, jog nukentėjusysis turi teisę pakartotinai kreiptis į teismą su reikalavimu atlyginti žalą periodine netekto darbingumo kompensacija, jei žalos atlyginimas nukentėjusiajam buvo priteistas anksčiau. Nukentėjusiajam, kuris susižalojo ar patyrė kitokį sveikatos sutrikdymą, CK 6.288 straipsnio 3 dalyje yra įtvirtinti du žalos atlyginimo būdai: periodinės išmokos arba vienkartinė visos žalos dydžio išmoka. Parinktas vienas iš žalos atlyginimo būdų lemia ir skirtingų nustatomųjų kriterijų pasirinkimą, kuomet atliekamas žalos atlyginimo skaičiavimas. Sprendžiant turtinės žalos atlyginimą periodinėmis išmokomis dėl sveikatos sužalojimo yra atsižvelgiama į realiuoju laikotarpiu esančias aplinkybes, o kuomet svarstoma dėl žalos atlyginimo vienkartinė išmoka, tada yra vertinamos aplinkybės, tikėtinos atsirasti ilgesniu laikotarpiu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje). Jeigu dėl sveikatos sužalojimo priteisiama žala yra lygi konkrečiai vienkartinė pinigų sumai, tai manoma, kad nukentėjusiojo žala yra nuodugniai įvertinta bei tinkamai atlyginta, tokiu atveju, net jei nukentėjusiajam pablogėja sveikatos būklė, jis nebegali reikšti ieškinio dėl papildomų išlaidų atlyginimo (CK 6.283 straipsnio 3 dalis). Teismas tokiu atveju turi atsisakyti priimti nukentėjusiojo asmens ieškinį, kadangi asmuo kreipiasi dėl jau anksčiau išspręsto ginčo dėl to paties dalyko, tuo pačiu pagrindu (CPK 137 straipsnio 2 dalies 4 punktas). Kai patirta turtinė žala iš kalto asmens priteisiama periodinėmis išmokomis, nukentėjusiajam asmeniui nėra taikomas ribojimas kreiptis į teismą, jei pablogėja jo sveikata ir dėl to patiriamos papildomos išlaidos arba prarastos anksčiau gautos pajamos. Toks ieškinys nėra identiškas anksčiau nagrinėtam ieškiniui dėl žalos atlyginimo, nes jo pagrindas yra vėliau atsiradusios naujos aplinkybės arba pablogėjusi nukentėjusiojo asmens sveikatos būklė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje). Žalos atlyginimo mokėjimas periodinėmis išmokomis pasižymi dar vienu privalumu, nes ieškovas yra apsaugomas nuo infliacijos, vertinant tai, kad šios išmokos yra indeksuojamos (CK 6.288 straipsnio 3 dalis). Taip pat šiuo žalos atlyginimo mokėjimo būdu yra palaikomi tęstiniai ieškovo poreikiai, kurių pagrindas yra esamojo laikotarpio reikšmingos aplinkybės, kurios gali būti įvertintos kiekvienu konkrečiu atveju sprendžiant periodinėmis išmokomis priteistų negautų pajamų padidinimo ar sumažinimo klausimą. Todėl LAT teisėjų kolegija mano, kad

negautų pajamų skaičiavimo metodas, kai dėl sveikatos sutrikdymo negautos pajamos apskaičiuojamos kaip procentinė netekto darbingumo išraiška nuo pajamų, kurias nukentėjusysis gavo iki sveikatos sutrikdymo ar kitokio sužalojimo ar būtų gavęs, jei ne incidentas, kurio metu buvo pakenkta jo sveikatai, yra tinkamiausias, kai žala atlyginama periodinėmis išmokomis. Tuomet yra identifikuojamos iki sveikatos sužalojimo gautos pajamos. Tačiau nukentėjusysis gali reikalauti viso žalos atlyginimo sumokėjimo vienkartinė išmoka, tačiau turi būti paisoma už žalos atsiradimą atsakingo asmens mokumo galimybių bei turtinės padėties (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje).

Taigi jei darbuotojo sveikatai padarytos žalos nepadengė draudimo išmokos ir tam tikrą laiką nebuvo galimybės gauti pajamų arba atsirado papildomų išlaidų, kurios svarbios sveikatos pataisymui - egzistuoja galimybė Civilinio kodekso tvarka išsireikalauti žalos atlyginimą iš darbdavio. Tam reikalinga įrodyti civilinės atsakomybės sąlygas (neteisėtus veiksmus, žalą, priežastinį ryšį, kaltę- išskyrus atvejus, kai civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės). Jeigu žala atlyginta vienkartinė išmoka, manoma, jog ji yra deramai nustatyta bei kompensuota, tokiu atveju nukentėjusysis nebegali kreiptis dėl papildomų išlaidų atlyginimo. Nukentėjusiajam patirta turtinė žala gali būti priteista papildomai tik tuo atveju, jei pablogėja asmens sveikata, patiriamos papildomos išlaidos ar yra prarastos anksčiau gautos pajamos ir tik su sąlyga, jog pirmą kartą turtinę žalą buvo nustatyta atlyginti periodinėmis išmokomis.

2.3 Žalos atlyginimas darbuotojui pagal privačių draudimo bendrovių sutartis

Draudimo sutartis, tai specifinė sutartis, kuria viena šalis (draudikas) įsipareigoja už sutartyje nustatytą draudimo įmoką sumokėti kitai šaliai (draudėjui) arba trečiajam asmeniui, kurio naudai sudaryta sutartis, įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytą draudimo išmoką, apskaičiuotą įstatyme ar draudimo sutartyje nustatyta tvarka, jeigu įvyksta įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytas draudiminis įvykis (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Draudimo sutartys klasifikuojamos pagal šakas ir pagal draudimo išmokos pobūdį. Pagal šakas draudimo sutartys skirstomos į gyvybės draudimo ir ne gyvybės draudimo (turto draudimo, civilinės atsakomybės draudimo ir sveikatos draudimo). Pagal draudimo išmokos pobūdį draudimo sutartys yra sumų draudimo ir nuostolių draudimo sutartys (Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas, 2003). Sumų draudimo atveju egzistuoja turtinis interesas,

įvykus draudžiamajam įvykiui patirti nuostoliai nevertinami, išmokama draudimo išmoka, kuri lygi draudimo sumai arba jos daliai. Šios draudimo išmokos paskirtis yra aprūpinti naudos gavėją draudžiamą įvykiu atveju. Sumų draudimo atveju naudos gavėjo asmeninio turinio intereso turinį sudaro tiek turtinių (susijusių su pajamų šaltinio netekimu mirus materialinę paramą teikusiam asmeniui), tiek neturtinių praradimų (susijusių su gyvybės, kaip neturtinės vertybės, suinteresuoto asmens subjektyviu vertinimu) atlyginimo subjektyvus poreikis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje). Nuostolių draudimo sutarties objektas yra draudžiamas turtinis interesas, kuris gali būti objektyviai įvertintas pinigais ir vadinamas draudimo interesu (Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas, 2003). Šia sutartimi apdrausti turtiniai interesai pagal draudimo sutarčių teisėje pripažįstamą kompensacijos principą lemia maksimalų draudimo išmokos dydį (Šiaulių apygardos teismo 2021 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje). Savanoriškasis sveikatos draudimas priklausomai nuo sutarties sąlygų gali užtikrinti, kad draudžiamą įvykiu atveju išmokama draudimo išmoka bus lygi patirties nuostoliams (ar daliai jų) arba sutartyje nurodytai konkrečiai pinigų sumai (Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas, 1996). Taigi savanoriškojo sveikatos draudimo sutartis gali būti tiek sumų, tiek nuostolių draudimo sutartis, priklausomai nuo to, kokią sutarties rūšį pasirenka draudėjas. Nuostolių draudimo sutartims priskirtinos civilinės atsakomybės sutartys, pavyzdžiui, darbdavio civilinės atsakomybės draudimo sutartis. Taip pat draudimo sutartys gali būti mišrios, t. y. turėti tiek sumų, tiek nuostolių draudimo sutarties elementų, pavyzdžiui draudimo nuo nelaimingų atsitikimų sutartis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje).

Analizei bus aktualios trys draudimo sutarčių rūšys, tai savanoriškojo darbuotojo sveikatos draudimo, darbdavio civilinės atsakomybės draudimo bei draudimo nuo nelaimingų atsitikimų sutartys. Nors darbuotojas privalomai draudžiamas privalomuoju sveikatos draudimu, tačiau darbdaviui (draudėjui) suteikiama galimybė papildomai kartu su socialiniu draudimu darbuotojo (apdraustojo) turtinius interesus užtikrinti ir savanoriškuoju draudimu nuo nelaimingų atsitikimų ar profesinių ligų (Infollex teisės portalas, 2013). Papildomasis (savanoriškasis) sveikatos draudimas- tai papildomojo (savanoriškojo) sveikatos draudimo sutartyse nustatytos asmens sveikatos priežiūros paslaugos, atlyginamos pagal šias sutartis po papildomojo sveikatos draudimo draudžiamą įvykiu. Papildomojo (savanoriškojo) sveikatos draudimo lėšomis apmokamos sveikatos priežiūros paslaugų išlaidos, taip pat išlaidos

kompensuojamiesiems vaistams, kurių neapmoka Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetas, valstybės ar savivaldybių biudžetai. Papildomojo (savanoriškojo) sveikatos draudimo lėšomis gali būti apmokama ir ta sveikatos priežiūros paslaugų ar išlaidų kompensuojamiesiems vaistams dalis, kuri neapmokama Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto, valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšomis (Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas, 1996). Papildomojo (savanoriškojo) sveikatos draudimo sutarties rizika laikytina liga bei nelaimingas atsitikimas (Kontautas, 2007, p. 237). Šio draudimo naudos gavėju laikytinas darbuotojas, nors draudėju gali būti ir fizinis, ir juridinis asmuo (Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas, 1996). Todėl galima teigti, kad savanoriškasis sveikatos draudimas yra aktualesnis savarankiškai dirbantiems asmenims, nes jie turi patys pasirūpinti, jog traumų ar incidentų atveju, jiems būtų prieinamos platesnio spektro paslaugos. Tačiau šis draudimas galėtų būti aktualus ir darbuotojams, kuriems darbdavys neparūpina privačių draudimo kompanijų siūlomo darbuotojų draudimo nuo nelaimingų atsitikimų.

Kitas draudimas, sietinas su nelaimingais atsitikimais ir profesinėmis ligomis yra darbdavio civilinės atsakomybės draudimas. Civilinės atsakomybės draudimas – tai kompensacinis būdas, kuomet padarytos žalos atlyginimas perkeliamas draudimo įmonei (Mikelėnas, 2003, p. 354). Civilinės atsakomybės draudimo esmė yra tai, jog draudimo išmoka negali būti didesnė nei nukentėjusiojo trečiojo asmens patirti nuostoliai, už kuriuos yra atsakingas draudėjas (Kontautas, 2007, p. 186). Žalos atlyginimo sąlygos ir tvarka, kai darbdavys apdraudęs darbuotojų (trečiųjų asmenų) civilinę atsakomybę yra numatyta DK 155 straipsnyje. Šio straipsnio 1 dalyje yra nurodyta, jog darbdavys yra įpareigotas kreiptis dėl žalos atlyginimo tiesiai į draudiką, todėl nelaimingo atsitikimo atveju darbdavys turi teikti pirmenybę siekti žalos išmokėjimo iš draudiko (Davulis, 2018, p. 468). Tam, kad būtų suprantamas darbdavio civilinės atsakomybės draudimas, svarbu išsiaiškinti, kokios sąlygos yra draudimo kompanijų ERGO bei Lietuvos Draudimas taisyklėse. Atlikus dviejų draudimo įmonių darbdavio civilinės atsakomybės draudimo taisyklių analizę, galima padaryti išvadą, kad tokio pobūdžio draudimas netaikomas susirgus profesine liga, kai žala sukeliama tyčia, nelegaliai dirbant, jei asmuo apsvaigęs nuo alkoholio, psichiką ir elgseną veikiančių medžiagų, jei nelaimingame atsitikime yra nusikalstamos veikos ir administracinio nusižengimo požymių. Iš esmės abi draudimo kompanijos žalos atlyginimo sąlygas ir tvarką formuoja labai panašiai. Nelaimingas atsitikimas turi nutikti darbovietėje ar pakeliui į ją ar iš jos, darbuotojo sveikatai padaryta žala turi būti darbdavio veiksmų pasekmė, žalos atsiradimui įtakos turi turėti

darbuotojo darbinės funkcijos, kurios turi būti susijusios su jo darbine veikla. Be to, draudiminis įvykis turi įvykti tuo laikotarpiu, kai draudimo sutartis galioja ir toje teritorijoje, kuri apibrėžta draudimo sutartyje. Draudikui kyla pareiga nelaimingo atsitikimo atveju atlyginti neturtinę žalą, negautas pajamas, kurių nepadengia „Sodra“, būtinas gydymo išlaidas, jei jos didesnės negu tos, kurias kompensuoja valstybė. Esant būtinybei draudimo kompanija dalyvauja bylos nagrinėjime, jei kyla abejonių dėl darbdavio civilinės atsakomybės nelaimingo atsitikimo atveju (ERGO Insurance SE. Darbdavio civilinės..., 2019; Lietuvos Draudimas. Darbdavio civilinės atsakomybės..., 2013).

Darbuotojų draudimas nuo nelaimingų atsitikimų yra dar vienas būdas apsaugoti darbdavį, darbuotoją ar jo artimuosius nelaimingo atsitikimo atveju. Analizei bus pasitelkiamos anksčiau minėtų draudimo bendrovių ERGO bei Lietuvos draudimo darbuotojų draudimo nuo nelaimingo atsitikimų taisyklės. Išnagrinėjus šių dviejų draudimo kompanijų draudimo taisykles galima pastebėti, kad draudimo galiojimo teritorija yra visas pasaulis, kai darbdavio civilinės atsakomybės draudimas išimtinai galioja tik darbovietėje, pakeliui į ją ar iš jos. Draudimo objektu laikytina ir profesinė liga, kai darbdavio civilinės atsakomybės draudime profesinė liga nelaikytina draudžiamuoju įvykiu. Darbuotojų draudimo nuo nelaimingų atsitikimų draudimu papildomai draudžiamos neįgalumo, ligos, darbingumo netekimo, ligonpinigių, dienpinigių, įvairių medicininių išlaidų rizikos. Abi draudimo kompanijos šio draudimo objektu apibrėžia turčinį interesą, kuris siejamas su nelaimingais atsitikimais ir (arba) mirtimi dėl nelaimingo atsitikimo, kylančiais draudimo laikotarpiu. Tačiau abi draudimo įmonės skirtingai įvardina draudžiamuosius įvykius. Pavyzdžiui, ERGO draudžiamiesiems įvykiams priskiria nelaimingus atsitikimus, įvykusius draudimo laikotarpiu (mirtis, neįgalumas, traumas, kritinė liga, liga ar darbingumo netekimas). Lietuvos draudimo taisyklėse draudžiamieji įvykiai yra kaulų lūžiai ir išnirimai, minkštųjų audinių ir vidaus organų sužalojimai, ilgalaikės ir negrįžtamos traumų pasekmės, mirtis dėl nelaimingo atsitikimo, taip pat išskirta apsvaigimo sąlyga: jei apdraustasis miršta dėl nelaimingo atsitikimo, o prieš tą įvykį arba per jį vartojo alkoholį, narkotikus, svaiginosi kitomis psichotropinėmis medžiagomis arba vartojo stipriai veikiančius vaistus be gydytojo paskyrimo, tokiais atvejais tas nelaimingas atsitikimas gali būti pripažįstamas draudžiamuoju. Nedraudžiamaisiais įvykiais abiejų draudimo kompanijų taisyklėse laikytini nelaimingi atsitikimai, kurie atsiranda apdraustajam atliekant laisvės atėmimo bausmę, esant areštuotam arba laikino sulaikymo vietose, apdraustajam bandant nusižudyti arba tyčia save žalojant,

apdraustojo padaryta veika, turinti baudžiamojo nusižengimo požymių, apdraustajam užsiimant pavojingu gyvybei ir/ ar ekstremaliuoju sportu (veikla), dėl bet kokios spinduliuotės poveikio, apdraustajam valdžius transporto priemonę, neturint tam teisės, kai kūno sužalojimai, sveikatos sutrikimai, atsirado dėl traumos, kurią sukėlė ligos ir/ ar ligų sukelti prieuoliai, kai asmuo serga ŽIV, turi įgimtų ligų ar patologijų ir panašiai (ERGO Insurance SE. Nelaimingų atsitikimų..., 2020; Lietuvos Draudimas. Asmens draudimo taisyklės..., 2016).

Kaip pastebėjo T. Kontautas, praktikoje dažnai pasitaiko, kad darbdaviai vengia sudaryti darbdavio civilinės atsakomybės sutartis, dėl to netikslingai tam pasitelkiamos draudimo nuo nelaimingų atsitikimų sutartys. Taip darbdavys drausdamas darbuotojus sumų draudimu nuo nelaimingų atsitikimų, nurodo kaip naudos gavėją save, o įvykus nelaimingam atsitikimui darbdavio gauta draudimo išmoka naudojama kompensuoti darbuotojo patirtą žalą (Kontautas, 2007, p. 238.). Viso to priežastys gali būti kelios: galbūt darbdaviai nėra tinkamai informuojami apie draudimo sutartis arba rinkdamiesi draudimą neįvertina savo veikloje kylančių rizikų, o gal esminis aspektas yra kaina. Tačiau G. Ašmensko teigimu, negalima visiškai pritarti T. Kontauto pozicijai. Visų pirma, sutarties laisvės principu šalims suteikiama teisė sudaryti sutartis be suvaržymų bei nustatyti sutarties šalių teises ir pareigas, kurios turi neprieštarauti imperatyvioms įstatymų normoms. Teisės aktai nedraudžia darbdaviui (draudėjui) apdrausti savo turtinį interesą, kuris yra susijęs su darbuotojo (apdraustojo) sveikata ir gyvybe. Antra, draudimo sutarčių tikslas yra garantuoti, kad kuo daugiau rizikų būtų apdrausta. Darbdaviui darbuotojo sveikatos sužalojimo ar mirties atvejais tenka ir kitų nuostolių be žalos atlyginimo, pavyzdžiui, neįvykdyti sutartiniai įsipareigojimai, sumenkinta įmonės reputacija ir panašiai (Infolex teisės portalas, 2013). Kadangi oficialios informacijos draudimo kompanijos nepateikia, todėl yra sunku įvertinti kokios draudimo sutartys yra populiariausios, kokios priežastys lemia konkrečios draudimo sutarties pasirinkimą, o vieningos nuomonės šiuo klausimu pateikti negalima.

Taigi darbdavys, įvertinęs galimas rizikas darbovietėje, gali pasirinkti savo bei darbuotojo interesus atitinkančią draudimo sutartį ar net keletą jų. Savanoriškasis draudimas yra naudingas savarankiškai dirbančiam asmeniui, nes šiuo draudimu yra padengiamos papildomos sveikatos priežiūros paslaugos, kurios neužtikrinamos tik draudžiantis privalomuoju sveikatos draudimu. Darbdavio civilinės atsakomybės draudimas praverčia tais atvejais, kai paaiškėja, kad nukentėjusiajam nuo nelaimingo atsitikimo žalos atlyginimas iš socialinio draudimo yra negalimas arba kai jam yra padaroma neturtinė žala, taip darbdavys

apsaugomas nuo didelių išlaidų. Tačiau draudimo apsauga taikoma tik nelaimingam atsitikimui įvykus darbe arba pakeliui į jį ar iš jo, šis draudimas negalioja darbuotojui susirgus profesine liga. Darbuotojų draudimas nuo nelaimingų atsitikimų yra platesnio taikymo, ir galioja ne tik patyrus sužalojimus darbovietėje, bet ir už darbovietės ribų, pavyzdžiui, aktyviai sportuojant, patyrus traumą, jei susergama erkių sukeltos ligomis, draudimo apsauga galioja net ir smulkių sužalojimų atveju.

2.4 Žalos atlyginimas, kai darbdavys reorganizuojamas arba likviduojamas

Juridinis asmuo pasibaigia dviem atvejais: jį reorganizuojant ar likviduojant (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Reorganizavimas- tai juridinio asmens pasibaigimas, kai jo veikla nesibaigia, o pereina kitam juridiniam asmeniui. Veiklos perėjimas kitam asmeniui reiškia, kad šiam pereina teisės ir pareigos bei turtas. Likvidavimas- tai toks juridinio asmens pasibaigimas, kai jo veikla nutrūksta, o teisės ir pareigos nepereina kitiems juridiniams asmenims (Mikelėnas *et al.*, 2002, p. 207).

DK 157 straipsnyje numatytas žalos atlyginimas, kai darbdavys reorganizuojamas ar jis pasibaigia. Šio straipsnio 1 dalyje numatyta, kad jei darbdavys, įpareigotas atlyginti nukentėjusiajam asmeniui padarytą žalą, reorganizuojamas, reikalavimai atlyginti žalą pereina jo teisių perėmėjui (Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, 2016). Todėl tinkamam teisės normų taikymui, yra būtina nustatyti tikslius teisių perėmėjus, bei kokios teisių ir pareigų dalys sudaro jų prievolę (Klaipėdos apygardos teismo 2007 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje). CK 2.101 straipsnyje numatytas reorganizuojamų juridinių asmenų kreditorių teisių gynimas. Šio straipsnio 2 dalyje numatyta, kad reorganizuojamo juridinio asmens kreditorius turi teisę reikalauti įvykdyti prieš terminą prievolę, taip pat atlyginti nuostolius, jei manytina, kad dėl reorganizavimo gali pasunkėti prievolės įvykdymas (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Taigi, remiantis DK ir CK normomis, galima daryti išvadą, jog juridinio asmens reorganizavimo atveju, įstatymų leidėjas yra užtikrinęs, kad asmeniui, patyrusiam žalą dėl nelaimingo atsitikimo ar profesinės ligos, būtų tinkamai atlyginta. Tačiau iš teismų praktikos matyti, kad žalos atlyginimas įmonės reorganizavimo atveju nėra sklandus, dėl to kyla ginčai. Rokiškio rajono apylinkės teisme nagrinėta byla, kai asmeniui jau nedirbusiam darbovietėje, buvo nustatyta profesinė liga, o buvusi darbovietė šiam asmeniui dirbant reorganizuota. Todėl minėtas asmuo kreipėsi į teismą dėl žalos atlyginimo netekus profesinio darbingumo. Ieškinyis buvo tenkintas, nes paaiškėjo, kad vairuotojo ilgas darbo stažas bei

aplinkiniai veiksniai: triukšmas ir vibracija turėjo įtakos jo susirgimui profesine liga. Nepaisant to, kad valstybinė įmonė buvo reorganizuojama- įjungiamą į susivienijimą ir iš jo išjungiamą, po to pertvarkyta į valstybinę įmonę, reorganizavimas nėra laikytinas prievolės pasibaigimo pagrindu ir pareiga atlyginti žalą pereina juridinio asmens teisių perėmėjui (Rokiškio rajono apylinkės teismo 2009 m. kovo 6 d. sprendimas civilinėje byloje).

Įmonės likvidavimo atveju darbuotojui, patyrusiam žalą dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar susirgimo profesine liga, žalos atlyginimo procesas yra gana sudėtingas. DK 157 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad likvidavus valstybės ar savivaldybės įmonę, įstaigą ar organizaciją, žalos atlyginimo klausimus perima valstybė arba savivaldybė (Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, 2016). Pagal bendrąją taisyklę likvidavimo atveju teisės ir pareigos negali pereiti kitiems juridiniams asmenims, todėl visos jo prievolės baigiasi (Vilniaus apygardos teismo 2017 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje). DK 157 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad jeigu darbdavys likviduojamas, o žala darbuotojams dėl nelaimingų atsitikimų ar susirgimų profesine liga, neatlyginta, tai neatlygintos žalos atlyginimo sumos kaupiamos ir išieškamos Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nustatyta tvarka (Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, 2016).

Privataus juridinio asmens likvidavimo dėl bankroto atveju darbuotojų reikalavimai gali būti neužtikrinti, todėl tam tikslui sukurtas Garantinis fondas. Tai valstybės turimų išteklių fondas, kurio paskirtis yra garantuoti darbuotojams jų saugumą, jei darbdavys taptų nemokus. Garantinio fondo išmokas administruoja „Sodra“. Į Garantinio fondo išmokas gali pretenduoti tik tokie darbuotojai, kurie įmonėje dirbo iki tol, kol darbdaviui buvo iškelta bankroto byla ar kreditoriai pradėjo bankroto procedūras ne teismo tvarka. Šios išmokos nemokamos darbuotojams, su kuriais darbo sutartis buvo sudaryta po bankroto bylos iškėlimo. Maksimalus darbuotojo kreditorinio reikalavimo dydis- 6 MMA (minimalios mėnesinės algos). Tam, kad išmoka būtų skiriama, darbuotojas turi kreiptis į juridiniam asmeniui priskirtą nemokumo administratorių, pateikti savo kreditorinį reikalavimą raštu, kad darbuotojas ir skola jam būtų juridinio asmens kreditorių sąrašė, taip pat pateikti prašymą pasirinktai Valstybinio socialinio draudimo administravimo įstaigai. „Sodros“ specialistai išnagrinėję paraiškas priima sprendimą dėl lėšų skyrimo ir jas perveda į bankroto administratoriaus sąskaitą, iš kurios išmokos turi būti pervedamos darbuotojams. Išmoka gali būti neskiriama, jeigu skola darbuotojui nėra patvirtinta teismo nutartimi ar kreditorių susirinkimo sprendimu, jeigu darbuotojams analogiškas išmokas skyrė kitų valstybių narių institucijos arba darbuotojui per

3 mėnesius iki teismo nutarties priėmimo nėra priskaičiuotų su darbo santykiais susijusių pajamų (Lietuvos Respublikos garantijų darbuotojams įv., 2016).

Taigi kai juridinis asmuo yra likviduojamas ar reorganizuojamas, teisinis reguliavimas darbuotojo, kuris siekia padarytos žalos atlyginimo yra palankus. Juridinio asmens reorganizavimo atveju, jo teisių perėmėjui kyla prievolė atlyginti darbuotojams padarytą žalą. Valstybės ar savivaldybės įmonių likvidavimo atveju, valstybė arba savivaldybė atsako už žalos kompensavimą darbuotojams. Privataus juridinio asmens likvidavimo procedūros metu Garantinis fondas perima žalos atlyginimo funkciją, kai darbdaviui nepakanka lėšų atsiskaityti su darbuotojais. Tačiau darbuotojas turi būti aktyvus ir dalyvauti darbdavio nemokumo procese ir kreiptis į jo likviduojamam darbdaviui priskirtą nemokumo administratorių. Jei neatsiranda įstatyminių kliūčių, nukentėjusysis gali gauti žalos atlyginimą iš Garantiniame fonde sukauptų lėšų.

Apibendrinant galima teigti, jog žala pagal nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinį draudimą kompensuojama, jei nelaimingas atsitikimas ar profesinė liga atitinka įstatyme numatyto draudžiamojo įvykio sąlygas. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas užtikrina apdraustojo šeimos nariams išmokas, kuomet jie dėl draudiminio įvykio netenka pajamų. Darbdaviui, mokančiam NADPLSDĮ numatytas įmokas, draudiminio įvykio atveju, užtikrinamos švelnesnės finansinės pasekmės. Be to, naujausiais NADPLSDĮ pakeitimais yra siekiama apsaugoti nežinia kur esančių asmenų interesus, kad kiti asmenys nepiktnaudžiautų apdraustojo išmokomis, taip pat siekiama, jog išmokos pasiektų tik asmenis, kuriems jos išties reikalingos, todėl, neatitikus besimokančio asmens pagal nustatytas programas statuso ar sudarius kitą santuoką, periodinių išmokų dėl apdraustojo mirties mokėjimas yra nutraukiamas. Žalos atlyginimui pagal Civilinio kodekso normas dėl nelaimingo atsitikimo ar profesinės ligos yra svarbesnė deliktinė atsakomybė, kurios sąlygos yra neteisėti veiksmai, žala, priežastinis ryšys, kaltė. Jei subjektui, atsakingam už žalos atsiradimą taikoma griežtoji deliktinė atsakomybė, užtenka įrodyti neteisėtus veiksmus, žalą ir priežastinį ryšį. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniam draudimui nekompensavus negautų pajamų yra galimybė kreiptis su ieškiniu, kad jos būtų atlygintos. Taip pat žalos atlyginimo kontekste yra itin svarbi 2019 m. LAT nagrinėta byla, kurioje buvo pateikti išaiškinimai dėl būsimos žalos atlyginimo bei negautų pajamų atlyginimo vienkartinėmis ar periodinėmis išmokomis. Nustatyta, jog tam, kad būsima žala būtų atlyginta, jos dydis turi būti tiksliai pagrįstas bei įrodytas. Pakartotinai yra galimybė pareikšti ieškinį dėl

papildomų išlaidų, kurios būtinos sveikatos būklės atstatymui, tačiau tik tokiu atveju, jei nukentėjusiajam žala buvo priteista periodinėmis išmokomis. Savanoriškojo sveikatos draudimo sutartis garantuoja papildomas paslaugas, kurios neteikiamos apsidraudus tik privalomuoju sveikatos draudimu. Darbdavio civilinės atsakomybės draudimas padengia visas išlaidas, kurios neatlyginamos „Sodros“, taip pat ir neturtinę žalą. Tačiau jis galioja tik nelaimingo atsitikimo atveju dirbant, vykstant į darbą ar iš jo. Darbuotojų draudimo nuo nelaimingų atsitikimų apsauga yra platesnė nei darbdavio civilinės atsakomybės draudimo, jis galioja net ir nedarbo metu. Darbdavio reorganizavimo atveju prievolė atlyginti darbuotojo sveikatai padarytą žalą pereina jo teisių perėmėjui, o likvidavimo atveju, jeigu darbdavys nėra pajėgus atlyginti darbuotojams žalą ir jeigu tenkinamos visos žalos atlyginimui reikalingos sąlygos, išmokos yra išmokamos iš Garantinio fondo, kurį administruoja „Sodra“.

3. DARBUOTOJO SVEIKATAI PADARYTOS NETURTINĖS ŽALOS DĖL NELAIMINGŲ ATSTITIKIMŲ AR PROFESINIŲ LIGŲ ATLYGINIMAS

Įvykus nelaimingam atsitikimui darbe ar susirgus ūmia profesine liga asmuo ne tik susiduria su fizinės sveikatos sutrikimais, bet ir su dvasiniais išgyvenimais, kurių sukelta žala privalo būti atlyginta. Būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas, kylantis iš Konstitucijos, jos 30 straipsnio 2 dalies, kurioje yra nustatyta, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas; įtvirtinant konstitucinį žalos atlyginimo principą yra siekiama užtikrinti, kad asmenims, patyrusiems materialinę ar moralinę žalą, ji bus atlyginta (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. kovo 8 d. nutarimas). Neturtine žala laikytini asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Europos Žmogaus Teisių Teismas savo jurisprudencijoje yra apibrėžęs, kad neturtinės žalos sąvoką apima traumos, nerimas ir neteisybės jausmas (McMichael v. United Kingdom, 1995), bejėgiškumo jausmas, frustracija (Papamichalopoulos v. Greece, 1995), nepatogumai, nerimas ir sielvartas (Olsson v. Sweden, 1988), įžeidinėjimas, pažeminimas, įtampa (Lopez Ostra v. Spain, 1994) ir panašiai. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime pabrėžė, kad moralinė žala yra dvasinė skriauda, kurią tik sąlyginai galima įvertinti ir kompensuoti materialiai; padarytos moralinės žalos, kaip asmens patirtos dvasinės skriaudos, dažnai apskritai niekas negali atstoti, nes asmens psichologinės, emocinės ir kitokios jausenos, buvusios iki tol, kol jis patyrė dvasinę skriaudą, neįmanoma sugrąžinti- tokią būseną kartais galima tik iš naujo sukurti, panaudojant pirmiausia piniginę kompensaciją už tą moralinę žalą (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas). Moralinė žala gali atsirasti dėl darbdavio kaltės, nesudarant darbuotojui tinkamų ir saugių darbo sąlygų, kas gali sąlygoti nelaimingo atsitikimo ar tam tikros profesinės ligos atsiradimą. Teismų praktikoje neturtinė žala yra įvardinta kaip net menkiausio laipsnio asmeniui padarytas neigiamas poveikis. Jis turi sukelti ne vienkartinį ar trumpalaikį išgyvenimą ar emocijas arba sudaryti kliūtis, kurios nėra sudėtingos ar nesunkiai įveikiamos. Neturtinė žala konstatuojama

tada, kai ją darantys veiksmai ar veiksniai yra pakankamai intensyvūs, o ne mažareikšmiai ar smulkmeniški, kai jie yra nepriimtini teigiamos reputacijos ar asmens gero vertinimo požiūriu ir gali būti įvertinti pinigais, atsižvelgiant į pažeidžiamų vertybių pobūdį, pakenkimo intensyvumą, trukmę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje). Todėl galima teigti, kad asmens dvasiniai sukrėtimai ne mažiau reikšmingi už asmens fizinį sveikatos sužalojimą, dėl to yra būtina kiekvienu atveju įvertinti asmens būklę ir žalos apimtis.

3.1 Kriterijai, taikytini neturtinei žalai atlyginti

Visais atvejais dėl neturtinės žalos dydžio sprendžia teismas, remdamasis Civilinio kodekso normose įtvirtintais neturtinės žalos atlyginimo kriterijais. Atsižvelgiama į padarytos žalos pasekmes, lygiagrečiai vertinama ir šių pasekmių įtaka tolimesniam nukentėjusiojo asmens gyvenimui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje). Taip pat analizuojama žalą sukėlusio asmens kaltė bei turtinė padėtis. Prie vertinamųjų kriterijų, nustatant neturtinės žalos dydį, priskirtini padarytos turtinės žalos dydis bei kitos aplinkybės, kurios yra reikšmingos nagrinėjamoje byloje, turi būti laikomasi sąžiningumo, protingumo bei teisingumo principų (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000).

Kaltė- teismui nustatant neturtinės žalos dydį turi būti atsižvelgta į žalą sukėlusio asmens kaltę, ypač jos formą. Turi būti įvertinti asmens veiksnių kryptingumas bei turinys. Jei asmuo tikslingai siekia sukelti žalą, jo veiksmai traktuotini kaip tyčiniai, o jeigu asmuo elgiasi neatidžiai ir nepakankamai rūpestingai, kiek turėtų, tai nerūpestingumas. Taip pat turi būti vertinama dėl žalos atsakingo asmens rūpestingumo ir atidumo pareiga (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje).

Turtinė padėtis- žalą padariusio asmens turtinė padėtis negali būti esminis kriterijus nustatant neturtinės žalos dydį, tokiais laikytini sužalojimo pasekmės ir dėl to patirti dvasiniai išgyvenimai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje). Tačiau praktikoje pasitaiko atveju, kai priteistinos žalos dydžiui įtakos turėjo tai, kad darbdavio materialinė padėtis yra gera (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje; Kauno apygardos teismo 2016 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje).

Turtinės žalos dydis- nei kodeksas, nei doktrina, nei teismų praktika nepateikia paaiškinimo kaip reikia vertinti šį kriterijų, kokia reikšmė jam suteikiama neturtinės žalos

atlyginimo procese. Pasak R. Volodko, neturtinės žalos atlyginimas neturi ir negali būti nukreipiamas į turtinio pobūdžio praradimų kompensavimą, todėl ir jo dydis negali ir neturi būti nustatomas pagal turtinės žalos dydį. Darytina išvada, kad šiam kriterijui turėtų būti taikytinas tik šalutinis (pagalbinis), bet ne esminis vaidmuo ar absoliutaus tikslaus kompensacijos dydžio mato reikšmė (Volodko, 2010, p. 248-249).

Kitos aplinkybės- nustatant neturtinės žalos dydį turi būti atsižvelgiama ir į darbo santykius apibūdinančias aplinkybes, t. y. darbo santykių trukmę, turėtas darbuotojo nuobaudas, jo teisių pažeidimo aplinkybes ir pasekmes, pažeistų teisių apgynimą teismo sprendimu ir kitą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje).

Principai- neturtinės žalos nustatymui vieną didžiausių reikšmių turi pamatinės teisinės sistemos nuostatos, tokios kaip sąžiningumas, protingumas bei teisingumas. Įstatymai imperatyviai įpareigoja šiuos principus taikyti kiekvienoje byloje aiškinant bei taikant bet kurią teisės normą. Tik taip teismas gali įgyvendinti savo konstitucinę pareigą užtikrinti teisingumą kiekvienoje byloje. Tačiau tai nereiškia, kad teismams yra suteikiama absoliuti laisvė. Ši norma reikalauja, kad teismai veiktų teisingai, protingai ir sąžiningai, taip ribojama teismų diskrecijos teisė ir reikalaujama protingo teismų galių ribojimo. Tam, kad teisė būtų taikoma sąžiningai, protingai bei teisingai, teismai turi argumentuoti priimamus sprendimus, užtikrinti visiems vienodą principų taikymą. Taip pat šių principų įgyvendinimui yra reikalinga susisteminta teismų praktika, kad būtų aišku kokį turinį minėtiems principams suteikia teismų praktika (Mikelėnas *et al.*, 2001, p. 79).

Neturtinės žalos atlyginimo dydžio nustatymas pakenkimo sveikatai bylose yra specifinis tuo, kad teismas, atsižvelgdamas į bendruosius CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintus kriterijus, turi atsižvelgti ir į specifinius kriterijus: pakenkimo sveikatai laipsnį ir pobūdį, sveikatos sutrikdymo trukmę, netekto darbingumo laipsnį, ligos progresavimo tikimybę, prognozes, atsiradusius sveikatos sutrikdymo turtinius ir neturtinius padarinius, galinčius ateityje atsirasti įvairius nukentėjusiojo asmens gyvenimo pokyčius (profesinėje, visuomeninėje, asmeninėje ir kitose srityse) bei kitas aplinkybes, turinčias įtakos fizinių ir dvasinių išgyvenimų mastui, stiprumui, reikšmingas nustatant jų piniginių kompensacinių ekvivalentą. Taip pat yra svarbu išlaikyti pažeisto asmens intereso, jam padarytos neturtinės žalos ir teisingos kompensacijos už šį pažeidimą pusiausvyrą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m.

gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje).

Sprendžiant neturtinės žalos atlyginimo dydžio klausimus, turi būti paisoma teismų praktikos tokio pobūdžio bylose. Atsižvelgimas į suformuotus precedentes nepaneigia ir neprieštarauja CK 6.250 straipsnio 2 dalies nuostatomis, pagal kurias kiekvienu atveju būtina konstatuoti konkrečias reikšmingas aplinkybes ir individualizuoti nustatomą priteistinos neturtinės žalos dydį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje). Esminiai nukrypimai nuo teismų praktikoje paprastai priteisiamų neturtinės žalos dydžių, išskyrus atvejus, kai konkrečios bylos faktiniai ypatumai yra pagrindas teisiškai pagrįsti kitokį neturtinės žalos dydį per žalos dydžiui nustatyti taikytinus teisinius kriterijus (CK 6.250 straipsnio 2 dalis), yra vertintini kaip neatitinkantys sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje). Teismas, aiškindamas įstatymus ir juos taikydamas, privalo vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais (CK 1.5 straipsnio 4 dalis). Teisingumo principo taikymas apima ir lyginamąjį aspektą, kuomet yra atsižvelgiama į kitose savo faktinėmis aplinkybėmis panašiose bylose priteistą žalos atlyginimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje). Taip pat yra būtina atsižvelgti į bendrus ekonominius ir pragyvenimo lygio pokyčius bei infliaciją šalyje (Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje).

Todėl siekiant kuo adekvatesnio ir teisingesnio neturtinės žalos atlyginimo, svarbu ne tik tinkamai taikyti bendruosius neturtinės žalos kriterijus, bet ir kiekvieną iš jų argumentuotai pagrįsti, remiantis faktinėmis bylos aplinkybėmis. Neturtinės žalos nustatymui yra būtinas aplinkybių visumos vertinimas, nes tai daro įtaką priteisiant mažesnę ar didesnę žalos atlyginimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje).

3.2 Neturtinės žalos atlyginimo tendencijos Lietuvos teismų praktikoje

LAT praktikoje vyrauja nuostata, kad visiškas žalos atlyginimo principas neturtinės žalos atlyginimui negali būti taikomas pilna apimtimi, nes sveikatai padarytą žalą tiksliai apskaičiuoti yra neįmanoma, todėl yra siekiama nukentėjusiajam kuo teisingiau kompensuoti patirtus dvasinius bei fizinius nepatogumus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje). Teismui kyla pareiga nustatyti tokią kompensaciją už neturtinio pobūdžio išgyvenimus bei sukrėtimus ir parinkti tokią piniginę satisfakciją, kuri kiek įmanoma labiau kompensuotų nukentėjusiojo patirtus dvasinį sielvartą, fizinį skausmą, kitokius neturtinių vertybių pažeidimus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje). Taip pat yra pasisakyta, kad šis nuostolių kompensavimo principas reikalauja, kad asmeniui padaryta žala kiek objektyviau būtų nustatyta ne standartizuotai, o individualizuotai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi kiekvienas atvejis yra unikalus, todėl sprendimas nukentėjusiojo atžvilgiu neturi būti šabloniškas.

Kasacinio teismo praktikoje vyrauja tokios neturtinės žalos atlyginimo tendencijos: nuo 10 000 eurų dydžio neturtinė žala priteisiama darbuotojui tapus apie 50 procentų nedarbingu, patyrus lūžius, operacijas ir panašiai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje); nuo 20 000 eurų dydžio neturtinė žala priteisiama tokiu atveju, kai darbuotojas tampa 100 procentų nedarbingu (esant paralyžiuotam, esant nuolatiniam slaugos poreikiui) arba tampa 45 procentų nedarbingu, bet atlikta amputacija (kai sužalojimas negrįžtamas) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje).

Ankstesnėse kasacinio teismo bylose (laikotarpyje nuo 2003 metų iki 2012 metų), kuriose buvo nagrinėjami nelaimingi atsitikimai, kuriuose buvo sužalota asmenų sveikata, priteista neturtinės žalos atlyginimo vertė svyravo nuo 2896,20 eurų iki 14 481 eurų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 7 d. nutartis

civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje). Civilinėje byloje nukentėjusiajam, kuriam buvo sunkiai sutrikdyta sveikata priteistas virš 21 000 eurų vertės neturtinės žalos atlyginimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje). Kitoje byloje nukentėjusiajai, kuri tapo 100 procentų nedarbinga, kompensuotas virš 57 000 eurų vertės neturtinės žalos atlyginimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 20 d. nutartis civilinėje byloje). Naujausioje teismų praktikoje neturtinės žalos atlyginimo dydžiai nukentėjusiesiems, kai yra sunkiai sužalojama asmens sveikata, nustatoma profesinė liga ar įvyksta nelaimingas atsitikimas, svyruoja nuo 11 000 eurų iki 25 000 eurų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje). 25 000 eurų priteista ieškovui, kuris dėl sunkaus sveikatos sužalojimo tapo visam gyvenimui neįgalus, dėl to prarado 45 procentus darbingumo, jam buvo amputuoti pirštai ir dalis plaštakos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje). 11 000 eurų buvo priteista asmeniui dėl profesinės ligos netekusiam 60 procentų darbingumo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje).

Toliau darbe bus pateikiama teismų praktika dėl neturtinės žalos atlygintinumo nelaimingų atsitikimų atveju. Šia praktika bus siekiama apžvelgti, kokie argumentai yra pasitelkiami priteisiant vienokią ar kitokią sumą, kokių sumų ieškovai reikalauja. Pirmasis pavyzdys galėtų būti byla, kurioje vilkiko vairuotojui, dėl slidžios dangos krovinio pridavimo aikštelėje nuslydus puspriekabės kopėčioms ir patyrus dešiniojo šono sužalojimą bei dešinės rankos stipinkaulio lūžį, teismas priteisė 1126 eurų, kai ieškovas reikalavo šią sumą padidinti iki 10 000 eurų. Apeliacinės instancijos teismas paliko pirmosios instancijos teismo sprendimą. Buvo prieita išvados, kad darbuotojas patyrė nesunkų sveikatos sutrikdymą (lūžo stipinkaulis), įvertinta nedarbingumo trukmė ir tai, kad esamuoju metu ieškovas buvo darbingas ir dirbo Vokietijoje šaltkalviu, dėl to buvo galima manyti, jog ieškovo sveikatos būklė buvo atsistačiusi. Nebuvo nustatyta, kad patirta trauma buvo ilgalaikio pobūdžio, turėjo dideles neigiamas pasekmes, slauga šiam asmeniui nebuvo nereikalinga. Taip pat nebuvo rasta duomenų, kad sumažėjo ieškovo galimybės bendrauti su kitais žmonės ar dalyvauti renginiuose ar išvykose. Nepagrįsti ir ieškovo teiginiai, kad jam ateityje reikės naujų operacijų, kad jis dėl patirtos traumos kentė didelius fizinius skausmus, dėl patirto streso jam teko gerti

raminamuosius ar skausmą malšinančius vaistus. Šiems teiginiams pagrįsti nebuvo jokių medicininių įrašų. Taip pat nėra duomenų, kokio dydžio išmokas ieškovas gavo nedarbingumo laikotarpiu, tikėtina, kad jis gavo 100 procentų sveikatos draudimą. Įvertinus nelaimingo atsitikimo aplinkybes bei padarinius, ieškovo patirtas sveikatos sužalojimas nebuvo priskirtas teismų praktikos atvejams, kai žalos atlyginimas buvo priteistas didesnėmis sumomis (Vilniaus apygardos teismo 2019 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje).

Kita situacija, kuomet asmeniui buvo atlyginta neturtinė žala, nutiko asmeniui netyčia išgėrus nukalkinimo priemonės, kuri buvo užpilta su kava, buvo pažeista burna, gerklė, stemplė bei skrandis, kadangi ūkio reikalų tvarkytoja nei žodine, nei rašytine forma neįspėjo, kad virdulys yra nukalkinamas. Įvertinus LAT formuojamą praktiką ir aplinkybes, ieškovei priteista 3 000 eurų neturtinės žalos, nors ieškovė reikalavo 15 000 eurų Teismas atsižvelgė, kad dėl nelaimingo atsitikimo ieškovė kentė fizinius skausmus (gerklės, liežuvio, bei dantų skausmas) bei nepatogumus, didelį stresą, dėl šio incidento teko gydytis dantis, laikytis specialios dietos, jaučiamas diskomfortas valgant, dėl skrandžio skausmų teko gydytis stacionariai. Teismo manymu, atidėta danties implantacija ieškovei neturėjo sukelti didelių nepatogumų. Taip pat nors ieškovė kurį laiką buvo nedarbingume, nedarbingumas dėl nelaimingo atsitikimo darbe jai nebuvo nustatytas, anot teismo, ji galėjo ir toliau dirbti tokio pobūdžio darbą, kurį dirbo iki šiol (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. birželio 2 d. sprendimas civilinėje byloje).

Darbuotojui, patekusiam į avariją, dėl netvarkingos transporto priemonės, nes nesilaikyta padangų eksploatavimo taisyklių, teismas priteisė 5 000 eurų neturtinės žalos, nors ieškovas ieškiniu reikalavo 20 000 eurų. Buvo atsižvelgta, kad dėl patirtų sužalojimų ieškovas kentė didelį skausmą, gydymas buvo ilgas, patirti dvasiniai išgyvenimai, baimė dėl ateities. Taip pat sužalojimų padariniai buvo išlikę ir bylos nagrinėjimo laikotarpiu: nuo nudegimų ant kūno buvo likę randai, apribotos judėjimo galimybės dėl patirtų lūžių (Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje).

Kitam darbuotojui, susižalojusiam ranką dėl metalo kirpimo staklių, teismas priteisė 8000 eurų neturtinės žalos, ieškovas reikalavo 10 000 eurų. Teismas argumentavo savo sprendimą tuo, kad ieškovas darbe buvo sužalotas negrįžtamai, sutraumuota plaštaka, dėl to asmuo neteko 30 procentų darbingumo. Dėl patirtos traumos darbe ieškovui kilo daug sunkumų: rašant, nepavykdavo sulenkti rankos, suimti smulkių daiktų, sumažėjo galimybės dirbti darbą, kuriam reikalinga ranka, iškilo sunkumų save aptarnaujant. Ieškovui dėl nelaimės

teko iškęsti ne tik fizinį, bet ir dvasinį skausmą, kilo abejonės dėl ateities, dėl traumos gydymas buvo ilgas, sužalotą ranką tenka slėpti nuo aplinkinių, nes ji atrodo neestetiskai, traumos padariniai išliks visą gyvenimą. Visi šie kriterijai nulėmė, kad turėjo būti kompensuota pakankamo dydžio neturtinė žala (Šiaulių apygardos teismo 2020 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje).

Neturtinė žala taip pat buvo atlyginta ir darbuotojui, kuris dirbo miške ir jam nupjovus medį šaka užvirto ant jo, taip asmeniui padarydama sunkų sveikatos sutrikdymą. Teismas dėl patirto incidento ieškoviui priteisė 12 000 eurų, kai ieškovas reikalavo 25 000 eurų. Atsižvelgta, kad nukentėjusysis patyrė sunkius sužalojimus, didelius fizinius skausmus, teko ilgai gydytis, nebuvo matoma galimybės toliau dirbti, nes asmuo neteko 60 procentų darbingumo. Dėl visų šių susiklosčiusių aplinkybių asmuo patyrė neigiamus ne tik fizinius, bet ir dvasinius išgyvenimus, kurie analizuojant pasekmes buvo vertinami kaip ilgalaikio pobūdžio (Kauno apygardos teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Kitam asmeniui, dirbusiam krovėju darbo vietoje ir bekraunant nestandartinių gabaritų krovinį, šis užvirto ant jo ir dėl to buvo padaryti daugybiniai kūno sužalojimai- sunkus sveikatos sutrikdymas. Ieškoviui buvo priteista 17 000 eurų neturtinės žalos, kai reikalauta atlyginti 30 000 eurų. Nustatyta, kad ieškovas patyrė sunkų sveikatos sutrikdymą, nustatytas 55 procentų darbingumas. Dėl patirto įvykio asmuo kentėjo stiprius fizinius skausmus (atliktos kelios operacijos), patyrė dvasinį sielvartą, ilgą laikotarpį turėjo vaikščioti su ramentais, nagrinėjimo laikotarpiu šlubavo, negalėjo valdyti visų rankos pirštų. Taip pat buvo konstatuota, jog dėl patirtų sužalojimų asmuo nebegalės dirbti tokio pobūdžio darbo, neabejotinai kils problemų įsidarbinant. Ieškovas gyveno vienas, dėl to buvo nustatyta, jog asmens gyvenimo kokybė dar labiau pasunkėja. Todėl buvo padaryta išvada, kad patirta didelė neturtinė žala (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. kovo 31 d. sprendimas civilinėje byloje).

Neturtinė žala buvo atlyginta ir ieškoviui, kuris dirbo medžių pjovimo staklių operatoriaus pareigose bei jam tvarkant darbo vietą, diskinis pjūklas įtraukė dešinę plaštaką, kuri buvo sužalota nepataisomai. LAT teisėjų kolegija konstatavo, kad nagrinėjamu atveju ieškovas darbe patyrė negrįžtamą traumą, jam sužalota plaštaka, kurią teko amputuoti, netektas 45 procentų darbingumas, asmuo, kai patyrė sužalojimus, buvo jauno amžiaus, nevedęs, trauma jam akivaizdžiai sukėlė daug nepatogumų. Buvo nustatyta, jog asmeniui ateityje teks dėvėti protezą, kuris turės įtakos ieškovo gyvenimo kokybei, taigi patirtas ne tik didelis fizinis,

bet ir dvasinis skausmas, ilgas gydymas, neužtikrintumas dėl ateities, sunkumai adaptuotis visuomenėje. Priteista 25 000 eurų žala, kai reikalauta 50 000 eurų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje).

Taigi galima numanyti, kad dažnai žalos atlyginimo reikalaujantis asmuo savo sutrikdytą sveikatą vertina subjektyviai, į situaciją ir jos sukeltus padarinius žvelgia iš emocinės pusės, todėl reikalauja ženkliai didesnio žalos atlyginimo nei nustatyta LAT praktikoje. Tam tikros aukščiau pateiktos situacijos gali sukelti diskusijas dėl neturtinės žalos kompensavimo, kai nustatytas didesnis nedarbingumo lygis, o priteisiama mažesnė neturtinė žala. Galbūt dėl to ir skiriasi priimami sprendimai, kadangi neturtinę žalą sudėtinga tiksliai įvertinti pinigine forma, be to, teisėjams sunku suprasti kito žmogaus skausmą ir emocijas.

3.3 Trečiųjų asmenų teisė į neturtinės žalos atlyginimą

Priešingai nei bylose dėl žalos atlyginimo sužalojus sveikatą, bylose dėl neturtinės žalos atlyginimo, kai netenkama artimojo, nelieka tiesiogiai nukentėjusiojo asmens, jais pripažįstami mirusiojo artimieji. Netekus artimojo pažeidžiama ne nukentėjusiojo teisė į gyvybę, bet į socialinį ryšį- nukentėjusysis netenka vaidmens, kuris siejo jį su mirusiuoju. Aiškinant, kad bylose dėl neturtinės žalos priteisimo, kai netenkama artimojo, ginama žmogaus gyvybė kaip vertybė, reiškia, kad ieškovas (nukentėjusysis) susitapatina su mirusiuoju (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tai nėra pagrindas priteisti santykinai didesnes pinigų sumas nukentėjusiems asmenims, palyginti su kompensacijų dydžiais kitų kategorijų bylose dėl neturtinės žalos atlyginimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje).

Kasacinio teismo praktikoje dėl neturtinės žalos atlyginimo gyvybės atėmimo atveju yra numatyta, kad esminė reikšmė yra realus ieškovo ir mirusio asmens santykis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje). Dėl to teismui kiekvienu atveju privalu tinkamai įvertinti minėtų asmenų ryšį, jo pobūdį, kokybę bei intensyvumą, nuoširdumą, pastovumą, giminytės laipsnį, bendro gyvenimo trukmę, nukentėjusiųjų galimybes ateityje sukurti panašius šeimos ar kitokius santykius, dalinai ar visiškai sukonstruoti panašaus tarpusavio bendravimo modelį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje). Taip pat privaloma atsižvelgti į tokius

kriterijus kaip emocinis artumas, kokį poveikį turėjo artimo asmens mirtis, kokia buvo reakcija į mirties faktą, kokie neigiami padariniai dėl to atsirado ir panašiai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šių kriterijų vertinimo svarba išryškėja vertinant neturtinę žalą, atsiradusią dėl sutuoktinio netekties, kai kreipiamas dėmesys į santuokos trukmę, santykius su mirusiuoju, ryšių pobūdį, kokybiškumą, intensyvumą, darną (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje).

Tapačiai analizuojamas ir pilnamečių vaikų, netekusių motinos ar tėvo santykių pobūdis, jų intensyvumas, nes teisę į neturtinės žalos atlygintinumą turi ir mirusiojo asmens pilnamečiai vaikai nepaisant darbingumo, tačiau tik tokiu atveju jeigu santykiai su žuvusiu asmeniu buvo artimi bei glaudūs. Taigi nurodytus kriterijus atitinkantys tėvų ir vaikų santykiai turi būti nuolatinio pobūdžio, nuoširdūs, emociškai prieraišūs (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje).

Toliau bus pateikiamos praktinės situacijos dėl neturtinės žalos priteisimo tretiesiems asmenims. Vienos iš tokių situacijų pavyzdžiu gali būti ieškovų reikalavimas AB „Vilkyškių pieninė“ atlyginti neturtinę žalą, nes ieškovų brolis mirė dėl darbovietėje įvykusio nelaimingo atsitikimo, kurio metu apdegė 40 procentų kūno. Apeliacinės instancijos teismas paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą. Buvo įrodyta, kad ieškovai ne tik susiję kraujo ryšiais su mirusiuoju, bet palaikė glaudžius ir artimus santykius, vieni kitais rūpinosi, nuolat bendravo, kalbėdavosi telefonu, lankydavosi vieni pas kitus svečiuose, atostogaudavo, kartu švėsdavo šeimos šventes, gimtadienius, tėvo ir motinos dieną, šeimos susibūrimus- juos organizuodavo mirusysis. Po brolio nelaimingo atsitikimo darbe visi ieškovai jį lankė Kauno klinikose, nors tai daryti buvo draudžiama dėl sunkios brolio būklės, visi jie meldėsi už jį mišiose, vienas iš brolių būdamas kunigu sužalotam broliui suteikė paskutinį patepimą. Po brolio mirties ieškovai patyrė stiprų dvasinį sukrėtimą, net ir praėjus keliems metams po brolio mirties apie jį kalbėdami visi gaudinosi, ieškovai susibūrę per šventes prisimena mirusįjį, nuolat apie jį kalba. Todėl atsižvelgiant į nurodytas aplinkybes, kiekvienam iš ieškovų buvo priteista po 2300 eurų (Vilniaus apygardos teismo 2020 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje).

Kitoje byloje ieškovė reikalavo atlyginti neturtinę žalą dėl jos vyro žūties darbovietėje, nes žuvusysis neturėdamas darbinės patirties ir nepasinaudodamas tam tikrais įrenginiais nukrito iš 7 metrų aukščio į žemiau esantį pastato aukštą ir dėl patirtų sunkių galvos bei kūno traumų mirė. Ji paaiškino, kad jos santykiai su žuvusiuoju buvo ypač artimi ir geri, santuokoje

išgyventa 25 metus, vaikų sutuoktiniai neturėjo, dėl to žmona tikėjosi, kad senatvėje sutuoktinis bus jos draugija bei parama. Taip pat jie kartu planavo ateitį, buvo pradėję remontuoti namus. Velionio žmona niekur nedirbo, nes su sutuoktiniu buvo nusprendę, kad ji prižiūrės ūkį ir namus. Todėl ši nelaimė moterį sukrėtė dar labiau, sukėlė daug nerimo dėl ateities bei pragyvenimo šaltinio. Buvo nustatyta, jog įsidarbinti jai būtų itin sunku, nes ji ilgą laiką nėra dirbusi ir neturėjo jokių darbo įgūdžių. Be to, ji gyveno kaime, kuriame nebuvo galimybės įsidarbinti, taip pat neturėjo nei automobilio ir vairavimo teisių, dėl to, net ir susiradus darbą, moteriai jį būtų buvę sunku pasiekti. Netekus vyro ieškovė neteko ir žuvusiojo pajamų, kurios buvo reikalingos šeimos išlaikymui, patyrė dvasinius išgyvenimus dėl nestabilumo, pablogėjo sveikata, suprastėjo miego kokybė, asmenį kankino šiurpūs sapnai, liūdesys ir prisiminimai. Buvo atsižvelgta į šias aplinkybes ir į tai, kad dalis neturtinės žalos buvo kompensuota, todėl galiausiai buvo priteista 15 092,99 eurų (Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. balandžio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Taigi esminis kriterijus neturtinės žalos atlyginimui tretiesiems asmenims dėl nelaimingo atsitikimo darbovietėje yra santykiai, kurie turi būti glaudūs bei draugiški tarp mirusiojo ir žalos reikalaujančių asmenų iki asmens mirties momento.

Apibendrinant viską, bendrieji neturtinės žalos nustatymo kriterijai yra šie: žalą sukėlusiojo asmens kaltė, turtinė padėtis, turtinės žalos dydis, kitos bylai reikšmingos aplinkybės, sąžiningumo, teisingumo bei protingumo principai. Sveikatos sutrikdymo ginčiuose teismas vertina ne tik bendruosius, bet ir specialiuosius kriterijus: sveikatos sužalojimo laipsnį, pobūdį, trukmę, netekto darbingumo laipsnį, galimos ligos riziką ateityje bei prognozes, dėl sveikatos sužalojimo atsiradusius piniginių ir dvasinio pobūdžio padarinius, galimus pasikeitimus asmens gyvenime dėl patirtų sužalojimų ir kitas aplinkybes, kurios gali turėti įtakos nukentėjusiojo psichinei sveikatai. Lietuvos teismų praktikoje neturtinės žalos atlyginimo klausimu vyrauja tokios tendencijos: netekus 50 procentų darbingumo, patyrus traumas, susijusias su kaulų lūžiais, jei buvo daroma operacija ir panašus gydymas, galima reikalauti neturtinės žalos nuo 10 000 eurų iki 20 000 eurų; visiškai netekus darbingumo arba jeigu netenkama 45 procentų darbingumo ir dėl to atlikta amputacija, neturtinės žalos reikalavimas gali prasidėti nuo 20 000 eurų. Esminis pagrindas tretiesiems asmenims gauti neturtinės žalos atlyginimą yra santykiai tarp mirusiojo ir žalos reikalaujančio asmens. Jie turi būti tęstinio pobūdžio, nuoširdūs bei artimi.

IŠVADOS

Saugi ir sveikatai nekenksminga darbo aplinka yra esminis objektas, kuris yra garantuojamas darbuotojams nepriklausomai nuo ekonominės veiklos srities, kurioje jie dirba. Darbdaviui ar jį atstovaujančiam asmeniui įstatymų nustatyta tvarka yra patikėta pasirūpinti kontrole, prevencinėmis ir darbo priemonėmis, profesinės rizikos vertinimo organizavimu, informavimu, instruktažu, mokymais, sveikatos patikromis.

Svarbu ir tai, jog pagal NADPLSDĮ turtinė žala yra atlyginama, jeigu įvykis yra pripažįstamas draudžiamuoju, tuomet apdraustasis ir jo artimieji įgyja teisę į šio įstatymo numatytas išmokas. Šis turtinės žalos atlyginimo būdas leidžia efektyviai gauti kompensaciją už patirtą žalą. Be to, naujausiais NADPLSDĮ pakeitimais yra siaurinamas gaunančių socialinio draudimo išmokas subjektų ratas ir taip siekiama su efektyvinti lėšų paskirstymą.

Turtinė žala pagal CK kompensuojama, jei jos pilnai nepadengė socialinio draudimo išmokos bei esant neteisėtiems veiksams, žalai, priežastiniam ryšiui, kaltei. Išimtiniais atvejais gali kilti atsakomybė be kaltės.

Taip pat, svarbu ir tai, jog 2019 m. LAT suformavo praktiką dėl būsimų išlaidų atlyginimo. Tokia žala yra atlyginama, jei ji yra pagrįsta. Jeigu turtinė žala pagal CK yra atlyginta vienkartinė išmoka, yra laikoma, kad nukentėjusiajam yra deramai kompensuota ir tokiu atveju jis nebegali kreiptis dėl papildomų išlaidų atlyginimo. Tačiau turtinė žala gali būti priteista pakartotinai, jei pirmą kartą iš kalto asmens žalos atlyginimas buvo priteistas periodinėmis išmokomis ir tik atsiradus papildomoms aplinkybėms: pablogėjusiai asmens sveikatai, patiriamoms papildomoms išlaidoms, prarastų anksčiau gautų pajamų atveju.

Savanoriškojo sveikatos draudimo pagrindu yra dengiamos visos ar dalis sveikatos ir gydymo paslaugų, kurios nėra garantuojamos privalomojo sveikatos draudimo. Darbdavio civilinės atsakomybės draudimas užtikrina žalos kompensavimą, susijusį su sužalojimu ar mirtimi, negautomis pajamomis, neturtine žala bei bylinėjimosi išlaidomis, tačiau draudimo sutartis galioja tik apibrėžtoje teritorijoje. Darbuotojų draudimas nuo nelaimingų atsitikimų galioja ne tik darbovietėje, bet ir už jos ribų bei apima draudžiamuosius įvykius nuo smulkių iki sunkių traumų, kurių pasekmė yra neįgalumas ar mirtis.

Situacijoje, kai juridinis asmuo yra likviduojamas ar reorganizuojamas, darbuotojams, siekiantiems padarytos žalos atlyginimo, teisinis reguliavimas papildomų kliūčių nesukelia. Kai juridinis asmuo yra reorganizuojamas, prievolė atlyginti darbuotojams padarytą žalą

atsiranda jo teisių perėmėjui. Įvykus ar vykstant valstybės ar savivaldybės įmonių likvidacijai, už žalos kompensavimą darbuotojams atsako valstybė arba savivaldybė. Kai likvidavimo procedūra yra vykdoma privačiam juridiniam asmeniui, žalos atlyginimo funkciją perima Garantinis fondas, jeigu darbdavys neturi pakankamai lėšų atlyginti darbuotojams žalą. Tačiau darbuotojas privalo būti aktyvus ir kreiptis į jo likviduojamam darbdaviui priskirtą nemokumo administratorių.

Būtina paminėti ir tai, jog nukentėjusiajam priteisiant neturtinę žalą vertinamos pasekmės, kaltininko kaltė ir turtinė padėtis, turtinės žalos dydis, kitos bylai reikšmingos aplinkybės, sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principai. Taip pat atsižvelgiama į sveikatos sužalojimo laipsnį ir pobūdį, sveikatos pakenkimo trukmę, netekto darbingumo laipsnį, ligos progresavimo tikimybę, sveikatos prognozes, atsiradusius padarinius, pokyčius nukentėjusiojo gyvenime bei kitas aplinkybes. Trečiųjų asmenų teisė į neturtinę žalą yra įgyvendinama, jeigu yra įrodoma, kad dėl incidento darbe mirusįjį ir jo artimuosius iki netekties siejo glaudūs ryšiai emocine, dvasine prasme, dėl artimojo praradimo patiriami išgyvenimai. Tik esantis giminystės ryšys nėra pagrindas atlyginti moralinę žalą.

Darbas naudingas praktikams, nes darbe susisteminta aktuali informacija, susijusi su darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimu. Darbe pateikta medžiaga gali būti svarbi teisininkams, kurie specializuojasi kitose srityse nei darbo teisė, kadangi jie rečiau susiduria su žalos atlyginimo ginčais dėl nelaimingų atsitikimų ar profesinių ligų.

Darbas naudingas mokslui, nes apžvelgus aktualią teismų praktiką, susijusią su darbuotojo sveikatai padaryta žala dėl nelaimingų atsitikimų ar profesinių ligų bei atlygintinos žalos dydžiais, būtų galima atlikti atskirą tyrimą. Jame būtų aiškinamasi ar žalos atlyginimo mechanizmas patenkina nukentėjusiųjų poreikius, ar jie po tokių įvykių sugeba grįžti į darbo rinką, persikvalifikuoti.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Lietuvos aidas*, 220-0
2. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas (1994). *Valstybės žinios*, 63-1231
3. Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 55-1287
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262
5. Europos socialinė chartija (pataisyta) (2001). *Valstybės žinios*, 49-1704
6. Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas (2003) *Valstybės žinios*, 70-3170
7. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas (2003). *Valstybės žinios*, 94-4246
8. Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo (2004). *Valstybės žinios*, 44-1448
9. Dėl Profesinių ligų tyrimo ir apskaitos nuostatų patvirtinimo (2004) *Valstybės žinios*, 69-2398
10. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. A1-78/V-179, Dėl darbingumo lygio nustatymo kriterijų aprašo ir darbingumo lygio nustatymo aprašo patvirtinimo (su pakeitimais ir papildymais) (2005). *Valstybės žinios*, 38-1253
11. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-331, Dėl Darbuotojų aprūpinimo asmeninėmis apsaugos priemonėmis nuostatų patvirtinimo (2007). *Valstybės žinios*, 123-5055
12. Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus įsakymas Nr. V-334, Dėl Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos ūkio subjektų veiklos patikrinimų taisyklių patvirtinimo (2014) TAR, 10665
13. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (2015) TAR, 11216
14. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas (2016) TAR, 18827
15. Lietuvos Respublikos garantijų darbuotojams jų darbdaviui tapus nemokiam ir ilgalaikio darbo išmokų įstatymas (2016) TAR, 23708
16. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (2016) TAR, 23709
17. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas (2016) TAR, 10324

Specialioji literatūra:

1. Mikelėnas et al. (2002). Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga, Asmenys. Vilnius: Justitia
2. Bitinas, A., Cirtautienė-Kaminskienė, S., Petrylaitė, V. (2020) Socialinės apsaugos teisė: Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla
3. Davulis, T. (2018) Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. Vilnius: Registrų centras
4. Kontautas, T. (2007) Draudimo sutarčių teisė: monografija. Vilnius: Justitia
5. Mikelėnas, V. (2003). Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia
6. Mikelėnas, V., Vileita, A., Taminskas A. (2001) Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga, Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia
7. Verikas, A. (2006) Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimo sistema. Jurisprudencija, 11(89)
8. Volodko, R. (2010) Neturtinės žalos atlyginimas Lietuvoje: monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija ir teismų praktika:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas Nr. 23/04
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutarimas Nr. 56/06
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. kovo 8 d. nutarimas Nr. KT4-N3/2018
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2003
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-764/2003
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1049/2003

7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-358/2004
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-103/2005
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-255/2005
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-604/2005
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-450/2006
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-540/2006
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-575/2006
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-157/2007
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-351/2007
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-345/2007
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-529/2008
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-566/2008
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-556/2008
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-59/2010
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-91/2010

22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-161/2010
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-167/2010
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-170/2010
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-236/2010
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-490/2010
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-560/2010
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-35/2012
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-36/2012
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-473/2013
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-364/2014
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-549/2014
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-328-248/2015
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-677-969/2015
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-402-421/2016
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-313-788/2016

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-11-648/2017
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-55-248/2018
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-159-313/2018
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-81-1075/2018
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-164-1075/2019
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-148-248/2019
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-238-313/2019
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-225-1073/2021
45. Klaipėdos apygardos teismo 2007 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje 2A-514-524/2007
46. Vilniaus apygardos teismo 2015 m. gruodžio 7 d. sprendimas administracinėje byloje, Nr. I-7679-968/2015
47. Klaipėdos apygardos teismo 2016 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-96-524/2016
48. Kauno apygardos teismo 2016 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-998-153/2016
49. Vilniaus apygardos teismo 2017 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1476-553/2017
50. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-974-803/2018
51. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. kovo 12 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-1263-852/2019

52. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1288-852/2019
53. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1849-852/2019
54. Kauno apygardos teismo 2019 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1608-230/2019
55. Šiaulių apygardos teismo 2019 m. lapkričio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-280-354/2019
56. Vilniaus apygardos teismo 2020 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-241-275/2020
57. Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. balandžio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-7-557/2020
58. Šiaulių apygardos teismo 2020 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-271-372/2020
59. Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-167-538/2021
60. Šiaulių apygardos teismo 2021 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-415-440/2021
61. Kauno apygardos teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-6-966/2021
62. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-552-586-14
63. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. sausio 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-273-525/2017
64. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1600-525/2018
65. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. kovo 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-3514-552/2020
66. Kauno apygardos administracinio teismo 2012 m. lapkričio 19 d. sprendimas administracinėje byloje, Nr. I-1222-554/2012

67. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2013 m. vasario 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. Ik-4-95/2013
68. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2014 m. sausio 30 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-3538-208/2014
69. Šiaulių rūmų (Regionų apygardos administracinis teismas) 2015 m. balandžio 7 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-702-621/2015
70. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2017 m. rugpjūčio 3 d. sprendimas administracinėje byloje, Nr. eI-3006-821/2017
71. Rokiškio rajono apylinkės teismo 2009 m. kovo 6 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-3-126/2009
72. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. kovo 31 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-9571-996/2020
73. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. birželio 2 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-8894-996/2020
74. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. sausio 31 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1065-950/2020

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimai:

1. Olsson v. Sweden [ESTT], Nr. 10465/83, [1988-03-24].
ECLI:CE:ECHR:1988:0324JUD001046583
2. Lopez Ostra v. Spain [ESTT], Nr. 16798/90, [1994-12-09],
ECLI:CE:ECHR:1994:1209JUD001679890
3. McMichael v. United Kingdom [ESTT], Nr. 16424/90, [1995-02-24].
ECLI:CE:ECHR:1995:0224JUD001642490
4. Papamichalopoulos v. Greece [ESTT], Nr. 14556/89, [1995-10-31].
ECLI:CE:ECHR:1995:1031JUD001455689

Elektroniniai leidiniai:

1. 1989 m. birželio 12 d. Europos Tarybos direktyva 89/391/EEB dėl priemonių darbuotojų saugai ir sveikatos apsaugai darbe gerinti nustatymo. OL, 1989 specialusis leidimas[interaktyvus]. Prieiga per internetą:

- <https://osha.europa.eu/lt/legislation/directives/the-osh-framework-directive/the-osh-framework-directive-introduction> [žiūrėta 2022 m. sausio 26 d.]
2. Infolex teisės portalas [interaktyvus]. (modifikuota 2013 m. spalio 1 d) Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/portal/start.asp?Tema=54&str=53630>.) [žiūrėta 2022 m. sausio 27 d.]
 3. Lietuvos Draudimas. Darbdavio civilinės atsakomybės draudimo taisyklės Nr. 66 [interaktyvus]. (modifikuota 2013 m. vasario 2 d.) Prieiga per internetą: <https://www.ld.lt/verslo-klientams/daugiau/smulkiajam-verslui/dca> [žiūrėta 2022 m. sausio 26 d.]
 4. Lietuvos Draudimas. Asmens draudimo taisyklės Nr. 69 [interaktyvus]. (modifikuota 2016 m. birželio 16 d.) Prieiga per internetą: https://www.ld.lt/sites/default/files/69_asmens_draudimo_taisykles_2021-05.pdf [žiūrėta 2022 m. sausio 26 d.]
 5. VDI internetinė svetainė. Kaip traktuoti nelaimingą atsitikimą, kuris įvyko darbuotojui būnant komandiruotėje, jo pietų pertraukos metu įmonės nuomojamame bute, kuriame, pjaustydamas arbūzą, darbuotojas persipjovė tarpupirštį? [interaktyvus]. (modifikuota 2017 m. rugsėjo 1 d.) Prieiga per internetą: <https://www.vdi.lt/Forms/TekstasDUK.aspx?ID=395&fbclid=IwAR1C16V2qzozu1IIDPqKrWVkpXkWFveXXV1X61vg4mlT9q-b6w1Yb6N3KM0> [žiūrėta 2022 m. kovo 29 d.]
 6. Atskiri griežtosios deliktinės atsakomybės atvejai Lietuvos kasacinėje jurisprudencijoje Nr. AC-48-1. Teismų praktika. 2018, 48, p. 409-454 [interaktyvus]. (modifikuota 2018 m. gegužės 23 d.) Prieiga per internetą: <https://www.la.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/civiliniu-byly-apzvalgos/67#> [žiūrėta 2022 m. sausio 20 d.]
 7. ERGO Insurance SE. Darbdavio civilinės atsakomybės draudimo taisyklės Nr. 051 [interaktyvus]. (modifikuota 2019 m. kovo 1 d.) Prieiga per internetą: <https://www.ergo.lt/assets/Uploads/BusinessServicePhotos/Darbdavio-civilines-atsakomybes-draudimo-taisykles-Nr2.-051-nuo-2019-03-01.pdf> [žiūrėta 2022 m. sausio 27 d.]

8. Nelaimingų atsitikimų darbe analizė 2013-2018 metais [interaktyvus]. (modifikuota 2019 m. birželio 20 d.) Prieiga per internetą: https://www.vdi.lt/PdfUploads/NA_2013_2018.pdf [žiūrėta 2022 m. kovo 27 d.]
9. Informacija apie nelaimingus atsitikimus darbe, įvykusius 2019 metais [interaktyvus]. (modifikuota 2020 m. vasario 6 d.) Prieiga per internetą: https://www.vdi.lt/Forms/Tekstas1.aspx?Tekstai_ID=2696 [žiūrėta 2022 m. sausio 26 d.]
10. ERGO Insurance SE. Nelaimingų atsitikimų draudimo verslui taisyklės Nr. 102 [interaktyvus]. (modifikuota 2020 m. balandžio 20 d.) Prieiga per internetą: <https://www.ergo.lt/assets/Uploads/BusinessServicePhotos/ERGO-nelaimingu-draudimo-taisykles-Nr.-102-nuo-2020-04-20-FINAL.pdf> [žiūrėta 2022 m. sausio 26 d.]
11. Nelaimingų atsitikimų darbe statistika. Informacija apie profesines ligas. [interaktyvus] (modifikuota 2021 m. sausio 14 d.) Prieiga per internetą: https://www.vdi.lt/PdfUploads/PL_2021.pdf [žiūrėta 2022 m. sausio 27 d.]
12. Informacija apie nelaimingus atsitikimus darbe, įvykusius 2020 metais [interaktyvus]. (modifikuota 2021 m. sausio 22 d.) Prieiga per internetą: https://www.vdi.lt/Forms/Tekstas1.aspx?Tekstai_ID=3134 [žiūrėta 2022 m. sausio 26 d.]
13. 2021–2027 m. ES darbuotojų saugos ir sveikatos strateginė programa. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://osha.europa.eu/lt/safety-and-health-legislation/eu-strategic-framework-health-and-safety-work-2021-2027> [žiūrėta 2022 m. sausio 26 d.]
14. Eurostat Statistics Explained, Accidents at work statistics: Fatal accidents at work, 2019. [interaktyvus]. (modifikuota 2022 m. sausio mėn.) Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Accidents_at_work_statistics#Number_of_accidents [žiūrėta 2022 m. kovo 1 d.]
15. Informacija apie nelaimingus atsitikimus darbe, įvykusius 2021 metais [interaktyvus]. (modifikuota 2022 m. vasario 8 d.) Prieiga per internetą: https://www.vdi.lt/Forms/Tekstas1.aspx?Tekstai_ID=3561 [žiūrėta 2022 m. vasario 15 d.]

SANTRAUKA

Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimas Lietuvoje

Marta Jautakytė

Šiame magistro darbe analizuojamas darbuotojo sveikatai padarytos žalos dėl nelaimingų atsitikimų ar profesinės ligos atlyginimas Lietuvoje. Analizei atlikti buvo pasitelkti šiai tematikai svarbūs teisės aktai bei atsižvelgta į mokslininkų padarytas įžvalgas bei aktualios teismų praktikos išaiškinimus. Šios temos reikšmė atsiskleidžia per visuomenės saugomas vertybes bei jų įgyvendinimą Lietuvos teisinėje sistemoje. Gyventojų sveikata yra valstybės ginamas gėris. Asmuo turi būti sveikas ne tik fiziškai, bet taip pat gerai jaustis dvasiškai ir socialiniu lygmeniu. Lygiagrečiai su visuomenės sveikata yra ginama teisė į saugias ir sveikas darbo sąlygas bei teisė gauti žalos atlyginimą dėl sveikatos sužalojimo po nelaimingo atsitikimo darbe ar atsiradusios profesinės ligos.

Visų pirma, darbe dėmesys yra skiriamas darbų saugos ir sveikatos sampratai. Antroje darbo dalyje koncentruojamasi į darbuotojui dėl nelaimingo atsitikimo ar profesinės ligos padarytos materialinės žalos kompensavimą nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų valstybinio socialinio draudimo, Civilinio kodekso, draudimo bendrovių sutarčių pagrindu bei darbdavio reorganizavimo ar likvidavimo atveju. Trečiojoje dalyje analizuojami kriterijai, taikytini neturtinės žalos atlyginimui, dėl nelaimingo atsitikimo ar profesinės ligos. Šioje dalyje analizuojama teismų praktika moralinės žalos dydžio nustatymui ir aprašoma kaip dėl nukentėjusiojo mirties tretieji asmenys gali realizuoti teisę į neturtinę žalą. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, atitinkančios darbo pradžioje išsikeltus uždavinius.

SUMMARY

Compensation for Damage Caused to an Employee's Health in Lithuania

Marta Jautakytė

This master's thesis analyzes the compensation of the damage caused to an employee's health due to an accident at work or occupational disease in Lithuania. Legislation relevant to this topic was used for the analysis, as well as insights provided by researchers and clarifications of relevant case law. The significance of this topic is revealed through the values protected by the society and their implementation in the Lithuanian legal system. The health of the population is well protected by the state. A person shall be healthy not only physically, but also feel good spiritually and socially. In parallel with public health, the right of safe and healthy working conditions and the right of compensation for injuries resulting from an accident at work or an occupational disease are protected.

First of all, in the workplace, the focus is set on the concept of occupational safety and health. In the second part of the work the focus is set on compensation for material damage caused to an employee due to an accident or occupational disease on the basis of state social insurance against accidents at work and occupational diseases, the Civil Code, insurance company contracts and in case of reorganization or liquidation of the employer. The third part analyzes the criteria for non-pecuniary damage resulting from an accident or occupational disease. This section analyzes the case law for determining the amount of non-pecuniary damage and describes how third parties may exercise their right to non-pecuniary damage as a result of the victim's death. At the end of the work, conclusions are presented that correspond to the tasks set at the beginning of the work.